THEODOR FONTANE

Grete Minde

Theodor Fontane

Grete Minde

Efter en altmarkisk krønike

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Theodor Fontane: *Grete Minde* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Theodor Fontane: *Grete Minde* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

1. Iriskreden

"Ved du, Grete, at vi har en rede i vor have, den er ganske lavt nede, og der er to unger i den."

"Er det virkelig sandt, hvor er den, er det en bogfinke eller en nattergal?"

"Det siger jeg ikke. Du kan jo gætte."

Denne samtale førtes tværs over et tilvokset gærde, som skilte to nabohaver ad. De talende, en pige og en dreng, var kun halvt at se, for skønt de var krøbet højt op, rakte dog hindbærbuskene højere og nåede dem til midt på brystet.

"Å, Valtin," sagde pigebarnet, "sig mig det."

"Gæt engang."

"Nej, jeg kan ikke. Jeg *vil* heller ikke."

"Du *kunne* sagtens, om du blot ville. Se blot der," og han pegede på en lille fugl, som fløj over deres hoveder og netop satte sig på en høj hampebusk.

"Se bare," gentog Valtin.

"En irisk?"

"Rigtigt."

Fuglen gyngede lidt, kvidrede og fløj så igen tilbage til haven, hvor den havde sin rede. Begge børnene fulgte den nysgerrigt med øjnene.

"Tænk dig blot," sagde Grete, "jeg har endnu aldrig set en fuglerede, kun de to svalereder under vort tag. Og svalereder kan man egentlig ikke kalde reder."

"Nej, det har du i grunden ret i, Grete."

"Ser du sådan en rigtig rede, jeg mener en fuglerede, ikke kragereder eller storkereder, den må være så blød som hørren på Regines rok."

"Og sådan er denne akkurat. Kom nu bare og se, jeg skal vise dig den." Og så sprang han fra gærdet ind i sine forældres have.

"Jeg tør ikke," sagde Grete.

"Tør du ikke?"

"Nej, jeg har ikke lov. Trud vil ikke have det."

"Å, Trud, og bestandig Trud. Trud er din svigerinde og en svigerinde har ikke mere at sige end en søster. Hvis jeg havde en søster, så kunne hun forbyde mig så meget hun ville den hele udslagne dag, jeg ville ikke bryde mig spor om det. En søster er bare en søster. Spring nu, jeg skal gribe dig."

"Hent stigen."

"Nej, spring."

Og hun sprang, og han greb hende behændigt i sine arme.

Nu først så man hende rigtigt. Det var en halvvoksen pige, meget fint bygget, hvis fine træk og endnu mere ansigtets oval og farve antydede, at hun var fremmed.

"Hvor let du springer," sagde Valtin, som på sin side havde et ægte markisk bredhoved og fremspringende kindben. "Du flyver jo nærmest. Kom nu, så skal jeg vise dig reden."

Og han tog hende ved hånden og hen over havebedene, hvor dild og pastinak stod i tykke toppe, førte han hende ind i midtergangen, som længere nede endte foran et gedeblad-lysthus.

"Er det her?"

"Nej, i hyldebusken."

Og han bukkede et par grene til side og viste hende reden.

Grete sad nysgerrig derinde og ville tage fat på den, men nu kredsede fuglen om den og Valtin sagde: "Vent, den er bange. Det er for ungerne; selv vore mødre er ikke så bange for os."

"Jeg har ingen moder," svarede Grete skarpt.

"Det er sandt," sagde Valtin, "jeg glemmer det altid. Hun ser forresten ud, som om hun var din moder, jeg mener naturligvis din stedmoder. Hør Grete, pas på, smuk er hun, men smuk og ond. Du kender vel eventyret om machandeltræet?"

"Ja, vist kender jeg det. Det er jo mit yndlingseventyr, og Regine må altid fortælle mig det om. Men nu vil jeg hjem i vor egen have."

"Nej, du man blive lidt endnu. Jeg er så glad, når jeg har dig her. Du er så smuk. Og jeg holder så meget af dig!"

"Å, narrestreger. Hvad skal jeg da her?"

"Jeg vil se lidt mere på dig. Jeg er altid så glad og vemodig, når jeg ser på dig. Og ved du hvad, Grete, når du bliver stor, så må du blive min kæreste."

"Din kæreste?"

"Ja, min kæreste. Så gifter jeg mig med dig."

"Og hvad vil du så gøre med mig?"

"Så stiller jeg dig altid op på dette hindbærgærde og så siger jeg: 'Spring', og så springer du og så griber jeg dig i mine arme, og ..."

"Og så?"

"Og så kysser jeg dig."

Hun så skælmsk på ham og sagde: "Ja, det skulle nogen lige høre, Emrentz eller Trud ..."

"Å, Trud og altid Trud. Jeg kan ikke lide hende. Men kom nu og sæt dig ned."

Han sagde disse ord ved indgangen til lysthuset, på hvis højre side der var en slags havebænk, en lille lav siddeplads, som han selv havde lavet sig af fire pæle med et bræt tværs over. Han elskede denne plads, fordi det var hans egen og fordi man derfra kunne se over til nabohaven. "Sæt dig nu," gentog han, og hun gjorde det og han satte sig tæt ved siden af.

Således gik en tid lang. Så trak han en malvastok op af jorden og gav sig til at tegne bogstaver i sandet.

"Læs," sagde han. "Kan du det?"

"Nej."

"Så må jeg sige dig, Grete, at du ikke engang kan læse dit eget navn. Der er fem bogstaver, og de siger Grete."

"Å, det er græsk," lo Grete, "nu mærker jeg jo først, jeg skal beundre dig. Jeg havde rent glemt det. Du er jo en af de syv, som siden påske går hos den gamle Gigas. Er han så så streng?"

"Ja og nej."

"Han ser sådan tværs igennem én, og så de røde øjne, som ingen øjenbryn har."

"Ti du blot stille," sagde Valtin. "Gigas er god nok. Der må bare ikke være nogen calvinister eller katolske. Så bliver han straks så vred som ild og brand."

"Ja se, det er jo netop det slemme."

Valtin tegnede videre med stokken. Endelig sagde han: "Er det virkelig sandt, at din moder var katolsk?"

"Ja, vist var hun det."

"Og hvordan kom hun så her til landet og i jeres hus?"

"Det var da min fader var i Brügge, der er så mange spanske. Kender du Brügge?"

"Ja vist kender jeg den. Det er jo den by, hvor de huggede hovedet af begge greverne."

"Nej, nej, der blander du igen sammen, du blander også altid sammen. Du ved nok … Ananias og Aeneas? Men det var rigtignok dengang, du endnu ikke gik hos Gigas … Ak, hos Gigas! Og nu skal jeg jo også derhen, for jeg bliver jo fjorten, og Trud har været hos ham om undervisning og konfirmation, og hun har aftalt alting. … Men se dog, der har I jo endnu kirsebær på jeres træ, og hvor de dog er sorte. Bare to, du, det kunne jeg have lyst til."

"De er alt for højt oppe; der kan kun fuglene komme. Men vent lidt, Grete, jeg vil dog plukke dem til dig … hvis …"

"Hvis?"

"Hvis du vil give mig et kys. Egentlig burde du, du skylder mig endnu et."

"Skylder jeg?"

"Ja. Fra nytårsaften."

"Å, det er så længe siden. Dengang var jeg kun et barn."

"Længe eller kort. Gæld er gæld."

"Og betænk, at jeg i morgen skal begynde hos Gigas …"

"Ja, men det er først i morgen."

Og før hun kunne svare mere, svingede han sig op i træet og klatrede rask og behændig op i den højeste top, som straks gav sig til at ryste.

"For Guds skyld, du falder ned," råbte hun op, men han rev den gren af, de to kirsebær hang på, og var straks et øjeblik efter igen på den underste hovedgren, fra hvilken han nu, idet han klemte sig fast med knæene, hang sig lodret ned.

"Nå, pluk nu," råbte han og holdt grenen hen til hende. "Nej, nej, ikke på den måde, med munden ..."

Og hun løftede sig på tåspidserne for at gøre, som han befalede. Men i samme øjeblik lod han kirsebærrene falde og gav hende et hjerteligt kys.

Det var for meget. Forskrækket slog hun efter ham og løb hen imod havestigen, som stod lige ved det sted, hvor de havde haft deres samtale mellem hindbærbuskene. Først da hun var oppe ad trinnene havde hendes vrede lagt sig, og hun vendte sig om og nikkede venligt til den endnu ganske forbløffede kammerat. Så bøjede hun grenene til side og sprang let og behændig tilbage i haven til deres eget hus.

2. Trud og Emrentz

Der var ganske stille i haven, og dog var de blevet beluret. En smuk ung kone, fru Trud Minde, moderne klædt, men med strenge ansigtstræk, var, mens de to endnu sloges, kommet gående over gården, og havde skjult sig bag et vinspalier, som skilte den rummelige Mindeske gård fra den noget lavere liggende have. Seks trappetrin førte ned. Intet var her undgået hende og modstridende følelser, blot ingen venlige, kæmpede i hendes bryst. Grete var endnu et barn, det sagde hun sig selv, og det, hvad hun fra sit spejl havde set, var intet andet end en barnagtig leg. Det var intet og betød intet. Og dog var det kærlighed, *den* kærlighed, som hun selv længtes så bitterligt efter og som hendes liv til denne dag havde været fattigt på. Hun var kun en rig mands ægtehustru, men aldrig, så langt hun kunne huske tilbage, havde hun siddet leende og sladrende på en havebænk, aldrig var et frisk ungt blod for hendes skyld klatret op i toppen af et træ og derefter ømt og uskyldigt omfavnet og kysset hende. Blodet steg hende til hovedet og misundelse og vrede gnavede på hendes hjerte.

Hun ventede, til Grete igen var kommet over, og gik så med raske skridt over gården, ud på gaden for at opsøge sin kusine Zernitz, den gamle rådsherre Zernitz' anden kone og Valtins stedmoder. I døren til nabohuset traf hun Valtin, som trådte til side for at gøre plads for hende. For hun var i fuldt puds, med høj kruskrave og gylden kæde.

"God dag, Valtin. Er Emrentz hjemme? Jeg mener din moder."

"Jeg tror det nok. Ovenpå."

"Så gå op og sig til hende, at jeg er her."

"Gå hellere selv. Hun holder ikke af, at jeg kommer ind i hendes værelse."

Det lød lidt spottende. Men Trud lagde ikke mærke til det, oprørt som hun var, og gik forbi Valtin op i første stokværk, hvis store bagstue var fru Zernitz' sædvanlige opholdssted. Det til gaden beliggende lige så store værelse, som ikke havde sol og derfor var udstyret med mange høje lænestole og hvis familiemalerier var forsynet med grønne forhæng, var hende for trist og øde. Tilmed havde det været den første fru Zernitz' dagligstue og yndlingsværelse; det var en stiv kedsommelig dame, som hun leende plejede at kalde "sin forgængerinde i embedet".

Trud trådte ind uden at banke og blev overrasket over det venlige billede, som frembød sig for hende. Alle tre ruder i det brede midtervindue var åbne, solen skinnede og svalerne fløj forbi. Over puderne i himmelsengen, hvis lyseblå gardiner var slået til side, var der bredt kniplingstørklæder og nede fra gården hørte man hønsenes kaglen og hanens galen.

"Ej, se Trud;" Emrentz rejste sig og gik fra sin plads ved vinduet hen imod sin kusine for at hilse på hende. "Så tidligt ude, og allerede i pudsen. Lad dig se; ej, ej, det er jo den kjole, som du havde på dagen efter dit bryllup. Hvor længe det dog er siden. Ak, da jeg den gang sad overfor dig, og Zernitz ved siden af mig, og den gode gamle fru Zernitz øjne blev større og større og vredere og vredere, fordi han fortalte mig sine historier, som aldrig havde nogen ende, og som han lo så hjerteligt af, at jeg til sidst også måtte le, men rigtignok ad *ham*; ak, da tænkte jeg

ikke, at jeg to år efter skulle sidde her ved dette vindue og også være gift med en Zernitz."

"Men med en anden Zernitz."

"Ja, Gud være lovet, med en anden. Kom og sæt dig. Jeg tror såmænd Zernitz tænker som jeg. For du må vide, mænd i andet ægteskab, det er bedst. For det første glemmer de den første kone, og for det andet gør de alt, hvad vi vil have. Og det er dog hovedsagen. Ak Trud, det er til at le ad: de skammer sig ligefrem og gør undskyldninger for os, fordi de en gang før har været gift. Andre er vel anderledes, men jeg holder på min gamle Zernitz, og var det ikke for Valtins skyld ..."

"Ja, det er netop for at tale om *ham*, at jeg kommer," afbrød Trud, som kun med et halvt øre havde hørt på kusinen, "det er netop for din Valtin. Hør dog, han bærer sig jo ad med Grete, som om de var kærestefolk. Han må ud af huset. Og du kan vel finde dig i at undvære ham."

"Å, hvilken snak. De er jo børn."

"Nej, de er ikke børn længere. Valtin er seksten år, eller bliver seksten, og Grete er forud for sin alder, hun slægter moderen på i det."

"Å nej. Jeg var ligedan."

"Det bliver din sag, Emrentz."

"Og du ærgrer dig over det," lo denne.

"Ja, jeg ærgrer mig over det, for det vækker anstød i huset og i byen, og jeg vil ikke finde mig i det. Du har et let sind, Emrentz, og lægger ikke mærke til det, fordi du ser dig for meget i spejlet. Ja, le du kun, jeg ved jo godt, han synes om det, alle gamle synes om det, og du skal altid pynte dig og være hans dukke. Men jeg, jeg ser, hvad der sker rundt omkring mig, og det jeg nu netop

har set … å Emrentz, mit hjerte banker endnu. Jeg kommer fra Gigas og leder efter Grete for at sige hende, at hun nu må blive alvorlig i sindet, og så finder jeg hende … nå, gæt hvor? I haven mellem hindbærbuskene. Og hvem er vel hos hende, tror du? Din Valtin …"

"Og så giver han hende et kys. Å Trud, jeg har jo set det alt sammen her fra mit vindue og jeg måtte tænke på gamle dage, på den sommer da jeg også var tretten år og legede skjul med Hans Hensen og sad en stiv klokketime bag skorstenen hånd i hånd med ham og han var bange for, at man skulle finde os for snart og for snart forstyrre os i vor lykke. Lad dem dog være, Trud, og und dem det. Kærlighed er ikke noget for gamle folk og jeg ville ønske, jeg stod igen som Grete stod i dag. Det var så smukt og jeg glædede mig rigtigt ved det. Nu er jeg tredive, og han er dobbelt så gammel. Havde jeg ventet fire år endnu, hør Trud, så tror jeg, jeg havde passet bedre til den unge end til den gamle. Se nu ikke så vred ud og betænk, det træffer ikke enhver så godt som dig. Lige børn leger bedst og ung passer til ung."

"Lige børn leger bedst," sagde hun bittert. "Og nu går det på det tredje år og vort hus er tomt og ensomt."

"Gammel eller ung, det må vi nu en gang finde os i, Trud," og dermed tog Emrentz sin kusine under armen og gik med hende op og ned i det rummelige værelse. "Min gamle er for ung og din unge er for gammel, og derfor har vi det ens trods det, at skoen trykker os på ganske forskellige steder. Tag dig verden let, og hvis du ikke kan lide det ord, så vær i det mindste retfærdig og rimelig. Hvad er det nu egentlig? Hør Trud, jeg tænker vi to har ikke sat så meget ind, at vi kan fordre synderligt igen. Gift er vi da blevet. Og synes du egentlig, vi

havde det så meget bedre den gang, vi som piger på fem og tyve år eller måske lidt mere sad ved vort vindue på torvet og gabte og strikkede og talte æggene i bondekonernes kurve? Nu køber vi dem i det mindste og lever godt hver dag. Og ordsproget har ret, man kan ikke få alting. Hvad der mangler, det mangler; og dig piner det, at der ikke er en lille i vuggen hos dig og du forsøger det nu med Gigas og prædiken og salmesang, men det hjælper ikke og har endnu aldrig hjulpet nogen. Hold dig til det, du har; det gør jeg og jeg trøster mig til fremtiden. Og siden den gamle Zernitz har taget sig en anden kone, hvorfor skulle så ikke jeg kunne tage mig en anden mand? Der har du min visdom, og derfor går det for mig. Le lidt mere og bed lidt mindre."

Trud ville netop svare, men i samme øjeblik hørtes der på gaden trompetskrald og derimellem trommeslag. Det kom nærmere og nærmere, og Emrentz sagde: "Kom, det må være dukkekomedien. Jeg så den allerede i går fra grønningen, da jeg kom med min gamle ud af Lorenzskoven." Og dermed gik de to unge koner ind i fru Zernitz' værelse med de høje lænestole og de tildækkede familiemalerier og stillede sig ved et af vinduerne, som de hurtigt lukkede op.

Og ganske rigtigt, det var dukkekomedien, to mænd og en kone, som med brogede og fantastiske klæder holdt optog. Det var tydeligt nok, at de ikke havde tænkt at standse her, men ved hjørnehuset lige mod torvet, men da rytteren til højre, som bar lange sort- og gulstribede tricots og en sort fløjls og atlaskes krave fik øje på de to unge koner, gav han tegn til, at Hanswurst, som slog pauken, og hvis hvide skjorte og spidse filthat allerede havde vakt børnenes jubel, et øjeblik skulle holde

op. Derpå tog han sin baret af og hilste med ridderlig anstand op til vinduet i det Zernitzske hus. Og så begyndte han: "I aften klokken syv, med den høje øvrigheds bevilling på rådhuset i den kurfyrstelige stad Tangermünde: *Dommedag*."

Dette ord blev, mens den sort- og gulstribede løftede trompeten, ledsaget af et vældigt paukeslag.

"*Dommedag*! Stor komedie i tre akter, således som det af os er blevet spillet for deres kristelige majestæter den romerske kejser, og kongerne af Ungarn og Polen. Ligeledes for alle kurfyrster og fyrster af den tyske nation, hvorom vi har vidnesbyrd til alles allerhøjeste tilfredshed. *Dommedag*! Stor komedie i tre akter, med Kristus og jomfru Maria samt alle de godes løn og alle de ondes fordømmelse. Tillige alt muligt, engle og djævle, og stort fyrværkeri, men uden knald og skud og slige farligheder for ikke på nogen slags måde at mishage eller skræmme de smukke damer, som vi så meget håber på at se."

Og nu igen paukeslag og trompetstød, og hen til torvet fortsatte optoget, mens komedianten i trikot endnu engang hilste op til det Zernitzske hus. Også damen med det mørke ansigt, som sad til hest mellem begge de andre, gjorde en bøjning. Hun så stor og stadselig ud og bar et diadem med et langt sort slør, hvori talløse guldstjerner var indvævet.

"Går du i dag?" spurgte Emrentz.

"Nej. Hverken i dag eller i morgen. Det oprører mig at se Gud eller Djævelen som dukker. Dommedag er ingen leg, og jeg begriber ikke vore rådmænd og allermindst vor gamle Peter Guntz, som dog ellers er et kristeligt menneske. Hedninger og tyrker er det. Så du damen, hvordan det lange sorte slør hang hende ned om hovedet?"

"Ja, jeg går dog derhen," lo Emrentz.

Dermed skiltes de, og Trud vendte utilfreds over samtalen og over at se sine planer krydset, endnu ærgerligere end hun var kommet tilbage til det Mindeske hus.

3. "Dommedag" og hvad der videre skete

I den stilhed, som var ejendommelig for det Mindeske husvæsen, forløb dagen. Kun påfuglen skreg fra sin stang og i staldbygningen hørte man en hests stampen, et smukt flandersk dyr, som den gamle Minde ved sit andet giftermål havde bragt hjem fra Nederlandene. Den var nu femten år gammel og var blevet gammel som sin herre, men havde bedre dage end han.

Grete havde bedt om at måtte se komedien i rådhuset, og hun havde fået lov til det af sin fader, den gamle Minde, trods al Truds fraråden. Denne havde nemlig hørt, at også Emrentz og Valtin og selv den gamle Zernitz skulle derhen. Længe før klokken syv var Grete blevet hentet og nu gik de alle i en lang række, som om de hørte sammen, hen imod rådhuset. Trappen, som førte op, var dels besat med nysgerrige, dels med dem, som havde fået plads derinde og var gået ud for at trække frisk luft. For i den lave, hvælvede sal var der kvælende og kun et dæmpet lys faldt ind fra forstuen og trappen. I anden række var der blevet holdt dem nogle pladser fri ved en gammel rådhustjeners hjælp, og der tog de nu mageligt plads, først Zernitz selv og Emrentz, så Valtin og Grete. Det var også den orden, de sad i. Grete var fra begyndelsen af lutter øjne og øren, og da Emrentz af en sandeltræsæske bød hende alle slags slikkerier, som man den gang brugte, glaserede frugter og sukkerkugler, så takkede hun, men ville ikke have noget. Valtin så det og hviskede til hende: "Er du bange?"

"Ja, Valtin. Tænk dog, 'Dommedag'."

"Å, hvor kan du være bange? Det er jo dukker."

"Men de betyder noget, og jeg ved dog ikke, om det også er rigtigt."

"Det har du nok hørt af Trud," lo Emrentz til hende, og Grete nikkede.

"Du skal ikke tro hende; det er fromt og rigtigt alt sammen. I Stendal spillede de det endda i kirken." Og dermed tog Emrentz en af de glaserede frugter og trykkede stilken ind i sin gamles store, sommerfregnede hånd. Men han nikkede forelsket til hende, thi han tog det for kærlighed.

Under denne samtale havde salen fyldt sig på alle pladser. Mange stod endog helt ved udgangen. Men foran Zertnitzerne sad den gamle Peter Guntz, som allerede for fjerde gang var borgmester, og som altid for sin klogskab og troskabs skyld igen blev valgt, skønt han allerede var oppe i de firs. "Det er jo Grete Minde," sagde han, da han fik øje på barnet. "Vær blot modig, Grete." Og han så venligt på hende med sine små dybtliggende øjne.

Og nu blev der stille, for på rådhustårnet slog klokken syv, og gardinerne, som hidtil havde skjult skuepladsen, blev langsomt trukket til side. Alt var i begyndelsen indhyllet i halvmørke, men da øjet vænnede sig til dæmringen kunne man tydeligt skelne hele indretningen. Skuepladsen var i bredden delt i tre dele. Det trappeformede midterstykke kom derved til at se noget større ud end de to siderum, hvoraf det ene, med en smal dør, forestillede Himlen, det andet, med en bred dør, Helvede. Engle og djævle stod eller sad omkring, hver på sin side, mens en mager dukke, med hvid kjole og tragtformet filthue, som så ud

til nøjagtigt at være lavet efter den levende Hanswurst fra om formiddagen, sad ved foden af den store midtertrappe, som førte op til Kristus og Marie. Hvad mon den magre skulle der? Grete stillede sig dette spørgsmål og kunne ikke svare på det, men alle de andre nærede ingen som helst tvivl om, i hvilken hensigt han var der, og at det påhvilede ham at gøre bøddeltjeneste og skille mellem godt og ondt efter en ham given ordre eller måske efter hans eget selvstændige forgodtbefindende. Og nu rejste Kristus sig fra sin tronstol og gav med hånden ordre til, at dommen havde at begynde. Et tordenskrald ledsagede hans håndbevægelse, og jorden åbnede sig, og ud af den myldrede, først langsomme og ængstelige, men siden hurtige og utålmodige, alle slags skikkelser frem i dagens lys og ligesom en bekendt dødedans let var til at kende som kejsere og munke, paver, riddere og meget andet. Men verdensdommeren syntes ikke om deres jagen og myldren, og på hans vink ilede nu den besynderlige bøddel hen, trykkede igen de døde tilbage og lukkede gravlåget, hvorpå han så højtideligt tog plads.

Kun to var blevet udenfor, en tyk abbed med et rødt kors på brystet og en ung pige, endnu halvt et barn, i lange hvide klæder og med blomster i håret, og ved hver bevægelse dryssede bladene af blomsterne. Grete stirrede på hende; det forekom hende, at hun selv skulle stedes for Guds trone, og hendes hjerte bankede og hun skælvede over hele sit spinkle legeme. Hvad ville der mon blive af barnet? Men hun måtte slå sig til tåls lidt endnu, for abbeden havde foretræde og Kristus sagde til ham i en tone, der umiskendelig var fuld af spøg og lune:

"Se hid, lille munk, om du vælge ville,
den smalle port er *dig* alt for lille."

Og i samme øjeblik greb bøddelen ham og stødte ham ind gennem den brede port til venstre, hvor små flammer fra tid til anden slog op ad gulvet.

Og nu stod barnet foran Kristi trone. Men Maria vendte sig bedende til sin søn og frelser og sagde i hans sted:

"Dit hjerte var rent, dine dage var få.
Derfor skal du ind i himlen gå.
Bank på!
Du skal blive en engel blandt engle små."

Og englene modtog hende, og der blev en klingen ligesom af harper og sagte sang. Grete trykkede Valtins hånd. Men mellem alle de tilstedeværende herskede lignende tilfredshed. Og den gamle Zernitz hviskede: "Hør, Emrentz, han forstår sine sager. Nu tror jeg virkelig, han har spillet for kejseren og hele riget."

Og spillet fortsattes.

Det var begyndt at mørknes og familien Minde sad i det til højre for indgangsdøren liggende værelse og spiste sin aftensmad ved et bord, hvoraf kun halvdelen var dækket. Den gamle Jacob Minde havde sin plads ved den ene smalside af bordet, mens Trud og Gerdt, hans svigerdatter og hans søn, sad overfor hinanden på langsiderne. Trud sad stiv og rank, Gerdt magelig og efterladen i klæder og holdning. Han var i alt modsætningen til sin hustru og sin fader, som, skønt han led af

en snigende feber, dog betvang sit legemes og sin alders svaghed af en stærk følelse af, hvad der passede sig for ham.

Det lod til, at fruen netop havde gentaget sine bemærkninger fra i formiddags angående dukkekomedien, for Jacob Minde sagde, mens han tog nogle store hindbær, der, som han holdt af dem, var plukkede af med stilken: "Du er alt for streng, Trud; det er fordi du kun kender vor gøren og laden her i Tangermünde. Og i Gammel Gardelegen er det ikke anderledes. Men derude i verden, i de store lande og byer, der vokser kunsten sig op til det højeste og helligste, og de har fromme, berømte mestre, som aldrig har tænkt, digtet eller malet og mejslet andet end Himlens stråleglans og Helvedes rædsler."

"Det ved jeg vel, fader," sagde Trud afbrydende. "Jeg har set slige billeder i Gardelegener-kirken, men et billede er noget andet end en dukke."

"Billede eller dukke," lo den gamle. "Meningen er den samme, og så kommer det ud på et."

"Og jeg mener dog, der *er* en forskel, om en from berømt mester, som du siger, maler et skilderi til Guds ære, eller om en ukristelig mand med en tyrkerkvinde og en gøgler for vindings skyld drager landet rundt, for med sit spil at fylde værtshusene og tømme kirkerne."

"Å, slap det derud," lo Gerdt og strakte sig endnu mageligere i sin stol. "*Sådan* altså. Du var i dag hos præsten, og nu har vi så præstevinden. Ja, det er Gigas; han er bange for sig og sit kleresi. Og nu tilmed Dommedag! Det er jo hans egen ager, som han allerbedst selv kan pløje. Det tror han i det mindste. Og Gud skal vide, jeg har aldrig hørt ham tale, ikke en gang til bryllup eller til barnedåb, uden at han lader Helvedes ild blusse

ud af én eller anden rift eller sprække. Og så kommer nu disse komedianter og snapper det fra ham, og brænder et rigtigt fyrværkeri ..."

Han fik ikke fuldendt sin sætning, for i samme øjeblik hørtes der fra markedspladsen et dumpt knald, som var så heftigt, at alt i værelset klirrede og rystede. Og før man vidste et ord af det, gentoges stødet tre gange, fire gange, men svagere. Trud rejste sig for at se ud på gaden, og en tyk røg, som steg i vejret bag husene overfor, lod ingen tvivl tilbage om, at der måtte være sket en ulykke ved dukkekomedien. Folk, som hurtigt ilede forbi, bekræftede det, og Trud sagde triumferende, idet hun vendte tilbage i værelset: "Jeg vidste det nok; Gud lader sig ikke ustraffet spotte." Men på Gerdts blege, oppustede ansigt vekslede frygt og forlegenhed, hvorved det ikke just tog sig ud, mens den gamle Minde tog sin hue af og halvhøjt anråbte Gud og alle helgener om bistand. For han var endnu fra de katolske tider. I et anfald af deltagelse havde Trud, som ellers gerne vendte sin hårde side ud, nærmet sig den gamle, og lagde hånden på rygstødet af hans stol, men da hun for tredje gang hørte ham nævne Gretes navn, vendte hun sig igen bort og skred urolig og ærgerlig op og ned i værelset. Man så, at hun var fremmed i huset og ikke havde noget fællesskab med Minderne.

Hun var netop igen trådt hen til vinduet og så henimod markedspladsen, da hun pludselig opdagede Grete midt i en klynge mennesker; hun lå på en båre, med et klæde under hovedet og blev båret hen imod huset. Var hun død? Trud havde ofte ønsket det, men dette syn rystede hende dog. "Gud, Grete," råbte hun og sank om på en stol.

Imidlertid satte bærerne båren ned og løftede det smukke barn, hvis arme hang slapt ned, fra gaden ind i værelset. "Herhen," sagde Gerdt, da folkene standsede forlegne og ubestemte, og pegede på en med puder dækket kiste. Og der lagde de nu den tilsyneladende livløse. Med den var også den gamle Regine, Gretes barnepige, jamrende og grædende, kommet ind, og hun blev først beroliget, da hendes yndling slog øjnene op, efter at være blevet stænket med koldt vand.

"Hvor er jeg?" spurgte Grete. "Ak … dog ikke i Helvede!"

"Gud, min søde Gretemor," jamrede Regine. "Hvad snakker du om? Du er jo et godt og kært barn, og et godt og kært barn, det kommer i Himlen. Men det er der længe til, længe til endnu. Du kommer heller ikke endnu i Himlen. Du er endnu hos os. Gud være lovet, Gud være lovet. Så se dog, se dog, jeg er jo din gamle Regine."

Bærerne stod endnu forlegne i stuen, da den gamle Minde bad dem fortælle, hvad der var foregået. Men de vidste ikke meget, da de på grund af den store trængsel kun havde været ude på trappen. De havde kun hørt, at henimod slutningen var en brændende papirsprop faldet ned i dukketeatrets forrådstønde med sværmere og ildhjul, at det i det samme havde givet et knald, og straks derpå var der blevet en forfærdelig trængsel, to koner og et seksårigt barn var ynkeligt kommet af dage.

Grete rejste sig op, øjensynlig for at tale og fuldstændiggøre beretningen om sin egen oplevelse. Men da hun så på sin svigerinde, vendte hun sig om og sagde: "Nej, jeg vil ikke."

Trud forstod nok, hvad det betød. Hun tog derfor sin mands hånd og sagde: "Kom. Det er bedre at lade Grete i fred. Vi vil gå

ud i byen og se om vi kan hjælpe nogetsteds." Og dermed gik de begge to.

Da de var borte, vendte Grete sig igen om og sagde uden at der behøvedes nogen ny opfordring: "Ja, sådan var det. Den magre med de tynde ben og den hæslige spidse filthue, bad ham netop, om han som løn igen ville give en af sjælene fri – så gav det et knald, og da jeg så mig om, så jeg, at alle stimlede til døren. For der, hvor komedien havde været, var al ting i røg og damp og ild. Og jeg tænkte, at dommedag var kommet. Og Emrentz havde taget mig ved hånden og trak mig med sig. Men pludselig kom jeg bort fra hende, og så stod jeg stille og skreg, for det var som om de knuste mig, og til sidst havde jeg hverken luft eller ånde mere. Da greb Valtin mig bagfra og rev mig ud af trængslen og tilbage i salen. Og jeg troede, han var blevet gal, og så ville jeg igen ind i mylderet, men han tvang mig ned på en bænk og holdt mig fast med begge hænder. 'Vil du da myrde mig?' råbte jeg. 'Nej, jeg vil frelse dig.' Og så holdt han mig, til han kunne se, at trængslen var forbi. Og så tog han mig på sine arme og bar mig gennem forstuen og ned ad trappen indtil vi var på markedspladsen. Så forsvandt min bevidsthed for mig, og hvad der fremdeles er sket, ved jeg ikke. Men ét ved jeg, at havde ikke Valtin været, så havde jeg været knust eller brændt eller død af skræk."

Den gamle Minde gik hen til et skab for at skænke et par dråber melisseessens, som han havde fået hos karmeliterinderne i Brügge, i et lille snapseglas med vin og vand. Grete tog det ind; og da en halv time senere Gerdt og Trud kom hjem fra deres spadseretur, forsikrede hun, at hun var rask nok til at stige op i sit høje gavlværelse.

4. Regine

Gavlværelset delte hun med den gamle Regine, som længe havde ført det Mindeske hus. Siden Trud var kommet, var det rigtignok blevet anderledes, men ingen var ret fornøjet med det, og mindst den gamle Regine selv. Nu satte hun sig på sin yndlings seng, og Grete sagde: "Hør, ved du hvad, Regine, Trud er slem mod mig."

Regine nikkede.

"Og derfor kunne jeg ikke sige det," fortsatte Grete, "jeg mener det med Valtin, og at han havde båret mig ud af ilden; og hun mærkede det godt, hvad det var, og hvorfor jeg tav stille og vendte mig bort. Tænk dig blot, jeg må ikke mere tale med ham. Ja, det vil hun have; jeg ved det fra ham selv, han sagde det til mig i dag. Og han ved det fra Emrentz. Men hun bare lo. Hør, Regine, Emrentz kan jeg godt lide. Gid jeg dog havde en moder som hun. Ak, min moder! Tror du ikke, at hun holdt af mig?"

"Jo, det gjorde hun," sagde Regine og strøg sig med hånden over øjnene, "det gjorde hun. Alle mødre holder af deres børn, og *din* moder … ak, jeg kan ikke tåle at tænke på det. Ja, min Gretemor, den gang havde vi bedre dage end nu, du og jeg. Og fader også. Nu er han syg, og Trud er hård mod ham og vil ikke tro det. Men jeg forstår alt, og jeg ved nok, hvad der mangler ham, kærlighed, det mangler han, og det er alt, som nager og tærer på ham. Ja, han savner din moder, Grete, han var ikke mere ung, den gang han bragte hende hid fra Brügge, men han elskede hende højt, og det måtte han vel gøre, for hun var som en engel. Ja, det var hun."

"Og hvordan så hun ud? Sig mig det."

"Å, du ved det godt. Som du. Kun smukkere, skønt du jo er smuk. For det er, som om du var et afbleget billede af hende. Og så var det straks den første dag, da din fader tog dig på armen og sagde: 'Se, Gerdt, det er din søster', så ville han ikke se, og da jeg ville snakke ham til rette og sagde: 'Se dog blot hendes sorte øjne, dem har hun efter din moder', så løb han bort og sagde: 'Efter *sin* moder. Men det er ikke min'."

"Og hvordan var da *hans* moder? Har du kendt hende?"

"Ja, det har jeg."

"Og var hun smukkere?"

"Å, hvor du snakker, Grete. Smukkere end din moder? Smukkere end hun fandtes der ingen. Hun var en Stendaler, og ikke andet; og den gamle Zernitz, som ikke kunne lide hende og altid gjorde sig lystig over hende, endskønt hun så ud som hans egen kone, så man kunne tage fejl af dem, han sagde: 'Hør, Regine, synes du ikke, hun ser ud som den Stendalske Roland?' Og sådan så hun også ud. Så stiv og så lang og så højtidelig. Og så kridhvid, for hun bar altid selvbleget linned. Og hvorfor det, tror du? Fordi hun var gerrig, og der skulle altid blive mere og mere. For hun var en rig bryggers datter, og alle de penge, som vi nu har, dem har vi fra hende."

"Og havde fader også hende kær?"

"Jeg har ikke set ind i hans hjerte. Men jeg tror det ikke rigtig. For ser du, hun havde ikke noget hjerte, og den, der ikke har hjerte selv, den finder heller ikke kærlighed hos andre. Sådan er nu verdens gang, og det var akkurat med hende, som nu med Trud. Men en forskel er der dog. For endskønt jeg ikke for min død kan fordrage Trud, må jeg dog sige, at hun er smuk og klog

og ved, hvad hun vil, hun passer huset, og har fornemme manerer. Det har så de Gardelegener folk. Men Stendaleren, hun undte aldrig nogen anden noget og forstod sig ikke på huset, og var det ikke for gravstenen med den lange indskrift, så vidste ingen mere om hende. Ikke en gang Gigas. Og til ham holdt hun sig dog og gik til skrifte."

"Og til *ham* skal jeg nu også gå, Regine, allerede i morgen. Trud har været hos ham, og nu skal al legen og klatren have ende, og jeg skal blive fornuftig, siger de. Men jeg er bange for Gigas. Han ser sådan tværs igennem én, og jeg synes altid han ser ud, som om han troede, jeg skjulte noget i mit hjerte og endnu var katolsk fra moder."

"Å, hvilken snak, Grete, han har jo selv døbt dig. Og hver dag er du jo i kirke og synger doktor Luthers sange, og du synger dem nok sådan, som ikke Gigas kan synge dem. Jeg hører altid din søde lille stemme. Nej, nej. lad du blot være at ængste dig. Han mener det godt. Og sov nu, og hvis du skulle drømme om dukkekomedien, pas så på, min egen Gretemor, at du drømmer om den side, hvor englene står."

Og dermed ville hun gå ind i sit lille kammer. Men hun vendte endnu en gang om og sagde: "Og ved du hvad, Grete, Valtin er en god dreng. Alle de Zernitzer er gode … Og om ham må du *også* gerne drømme. Det giver jeg dig lov til, jeg, din gamle Regine."

5. Grete hos Gigas

Det var den næste formiddag og fra Sankt Stefan slog klokken netop ti, da Trud og Grete gik op ad Langegade. Skønt det var så tidligt på dagen, brændte solen allerede, og de stod uvilkårligt stille begge to, da de nåede til den skyggefulde Lindegang, som langs den lave kirkegårdsmur løb lige til præstehuset. Også dette hus lå skjult mellem gamle lindetræer, hvori nu hundreder af spurve kvidrede. Da klokken ringede kom en gammel pige fra gården eller køkkenet henimod dem og viste dem, uden at have hilst eller spurgt, til venstre hen til studereværelset. Hun vidste jo, at fru Trud altid var velkommen.

Det var et meget rummeligt værelse med tre store, høje vinduer, uden gardiner, sandsynligvis for ikke at udelukke den smule lys, som træerne lod slippe ind, endnu mere. Langs væggene stod høje reoler med hundrede bind i brunt og hvidt læder, mens der på en fremspringende pille, lige overfor døren, hang et halvt legemsstort krucifiks, som så ned på et langt egetræs arbejdsbord. På dette bord, mellem opslåede bøger og talrige aktstykker, stod en femtrinet ibenholtstrappe, skubbet tilbage mod krucifiksvæggen, og enten det var en tilfældig eller en beregnet modsætning, lå oven på den et dødningehoved, og på dens fodstykke en krans røde og hvide roser af egen dyrkning. Ti eller tolv, som fyldte værelset med deres duft.

Så snart Gigas hørte døren gå, vendte han sig på sin drejestol og rejste sig, så snart han genkendte Trud. "Jeg beder Dem tage plads, fru Minde." Han skød en stol hen til hende og fortsatte: "Det er altså Grete, som De har fortalt mig om, Deres

svigerinde og Deres barn. For hun er Deres hjerte nær og hendes ve og vel er også Deres. Og det sætter jeg pris på hos Dem, fru Minde. For Djævlen går altid omkring med sin list, mest lurer han og på ungdommen, og der gælder det dobbelt: 'Våg og bed, at I ikke skal falde i fristelse.' Beder du, Grete?"

"Ja, hr. pastor."

"Ofte?"

"Hver aften."

Han så, at Grete skælvede og stadig så til Trud, men ikke for at søge råd og trøst, men af skam og ængstelse. Og Gigas, som ikke blot kendte det menneskelige hjerte, men også havde reddet en skat af ægte kærlighed ud af sine bitre troskampe, vendte sig nu til Trud og sagde: "Jeg ville gerne tale alene med barnet. Hvis De vil være så god, fru Minde, så vent på mig i gården eller i haven. De kender vejen."

Og dermed rejste Trud sig og forlod værelset. Grete hørte efter hendes trin og blev først rolig, da hun hørte den tunge udgangsdør knage på sine hængsler og slå i.

Gigas havde også ventet. Nu fortsatte han: "Altså du beder hver aften, Grete. Det glæder mig at høre. Men *hvad* beder du?"

"Jeg beder de syv bønner."

"Det er godt. Men hvad beder du foruden?"

"Jeg siger også et vers, som vor gamle Regine har lært mig."

"Det er den pige, som har opdraget dig inden din svigerinde kom i huset?"

"Ja, hr. pastor."

"Og hvorledes lyder det vers? Jeg skulle nok have lyst til at høre det. For ser du, Grete, det må du vide, at som vi beder, sådan er vi. Det er nok et tegn, hvordan det ene menneske taler

til det andet, men det afgørende er dog, hvordan vi taler til Gud. Der ser man, om de er gode eller onde. Vil du sige mig det vers? Du må ikke være bange for mig. Tænk dig om og saml alle dine tanker. Ser du, jeg vil forære dig en rose, se, hvor godt den klæder dig. Du ligner din moder, men ikke i *alt*, tænker jeg. For du ved vel, at hun holdt sig til den gamle tro. Og hun undgik mig, når jeg kom i jeres hus. Men jeg har bedt for hende. Og sig mig nu din bøn."

"Jeg tror, hr. pastor, det er en sang."

"Det er også godt. Bøn eller sang. Men begynd nu."

Og nu foldede Grete hænderne og sagde, mens hun så op på den gamle:

"Til Guds rige
lad mit syndig' hjerte stige.
Lad med syge og med arme
sig mit unge sind forbarme.
Hvad på jord, jeg giver bort,
åbner for mig Himlens port."

Gigas smilede. Barnets elskværdighed overvandt hans trosiver, som vel ellers ville have blusset op på hans pande, og han sagde blot: "Nej, Grete, dermed er det ikke gjort, jeg kender igen vildfarelsen om de gode gerninger. Lad os hellere lære en anden bøn. For hør nu, vore gode gerninger er intet og betyder intet, fordi alt hvad vi gør er syndigt fra begyndelsen af. Vi har intet uden troen, og der er kun én, som soner for os og har værd for os, den korsfæstede."

"Ja, hr. pastor … Det ved jeg … Og jeg har en splint af hans kors." Og hun trak i glad henrykkelse en guldkapsel frem af sit livstykke.

Gigas veg et skridt tilbage, og hans røde øjne så endnu rødere ud. Men han fattede sig også denne gang hurtigt, tog kapslen og betragtede den. Den hang i en kæde. Øverst i kapslen var Guds moder indgraveret med fine linjer, indeni lå en rød silkelap og i denne var splinten indsvøbt. Den gamle klemte låget i og sagde så roligt: "Det er afgudsdyrkelse, Grete!"

"Det er en erindring, hr. pastor! En erindring om min moder. Og det er alt, hvad jeg har fra hende. Jeg har ikke kendt hende, det ved De. Og Regine har hængt denne kæde om min hals, da jeg fyldte ti år. Det havde hun måttet love moder, og siden den tid bærer jeg den dag og nat."

"Og jeg vil ikke tage den fra dig, Grete, *endnu* ikke. Men jeg tænker, den dag vil komme, hvor du selv *giver* mig den. Thi forstå vel, vi skal bære hans kors, men ingen splinter af korset, og ikke *ved* vort hjerte skal det hvile, men *i* vort hjerte. Og lad os to nu blive gode venner. Jeg ser, du har et frimodigt sind, og er anderledes end jeg havde troet. Men der går endnu mange ting rundt i dit hoved, og Regine, som jeg nok skal tale med, har ikke tilbørligt sørget for at drive det gamle spøgeri med sine rænker og list ud. Jeg tænker, Grete, vi vil feje loen ren og skille avnerne fra hveden. Du har det rette hjerte, men endnu ikke den rette tro, og når man fejler i troen, så bliver det også galt med hjertet. Og gå nu, Grete. Og Guds nåde være med dig."

Hun ville kysse hans hånd, men han syntes ikke om det, og fulgte hende til trappen, som førte fra forstuen til udgangsdøren. Her vendte han om og gik over gården hen til haven, hvor Trud med statelig holdning skred frem og tilbage i en buksbomgang. De hilste på hinanden, og pigen, som fra sit køkkenvindue kunne se, hvorledes den gamle rettede sig og gik

strunkere end sædvanligt, fortrak sit ansigt og mumlede ved sig selv: "Ja, er det da ikke utroligt; og han, som er så gammel og så from!" Og derved fnisede hun, og man forstod af hendes småléen, at hun fortsatte sine tanker for sig selv.

Trud og Gigas var imidlertid gået op gennem haven, og standsede nu foran et bed, der var tæt besat med ridderspor og gule studenterblomster. "Jeg kan ikke holde med jer, fru Trud, i det, som I har sagt mig om dette barn," sagde Gigas, "I miskender hende. Det er et forsagt hjerte, men ikke et trodsigt hjerte. Jeg så, hvorledes hun skælvede, og den bøn, som hun skulle sige, kunne hun næppe få over sine læber. Nej, det er et godt barn og et smukt barn. Ligesom moderen."

Der blinkede et gult lyn i Truds øje, for hun holdt ikke af at høre andre blive rost, og i en stram tone gentog hun: "Ligesom moderen … Ja, jeg må tro, at hun var smuk. I siger det, og alverden siger det. Men jeg ville ønske, hun havde været mindre smuk. For med sin skønhed har hun betvunget alt og forhekset vort hus, så det er faldet tilbage i den gamle overtro. Jeg er bange for det og, lad mig kun åbent tilstå det, jeg stoler ikke på den gamle Jakob Minde og heller ikke på Regine. Ja, hvis jeg ikke skammede mig for at lytte og spejde i mit eget hus, så tror jeg nok, jeg skulle finde mangt og meget som billeder og splinter."

"Sig ikke det, fru Trud. Eders fader, den gamle rådsherre, kender jeg vel fra skrifte og nadver og jeg har alle dage fundet ham trofast. Men om noget uvæsen skulle gå i svang i det Mindeske hus, hvad Gud i sin nåde forbyde, så må jeg kræve eder til regnskab for det, fru Trud, eder, som jeg har tiltroet alt det bedste. For I behersker huset. Eders fader er gammel og

eders ægteherre er som voks i eders hånd; og I ved det vel, at ethvert frø, som falder fra ukrudt og slår rod, er en ulykke og skader os kornet i vore himmelske lader."

De havde genoptaget deres gang omkring runddelen, i hvis små trekantede bede den unge kone nu og da plukkede en blomst. Begge tav. Endelig sagde Trud: "Jeg behersker huset, siger I. Ja, jeg behersker det, og man adlyder mig, men det er en død lydighed, som hjertet intet ved om. Hjertet trodser mig og går sin egen vej."

"Men Grete er et barn."

"Ja, og nej. Nu vil I lære hende at kende. Vogt på hendes øje. Nu sover det, men snart springer det ud. Der er noget ondt i hende."

"Det er der i os alle, fru Trud. Og der findes kun to ting, det kan tvinges med: Troen, som vi beder om, og kærligheden, som vi opdrager os til. Elsker I barnet?"

Og hun så ned.

6. Majfesten

Et år var næsten gået, og i Tangermünde fejredes, som skik og brug var, majfesten. Det skete afvekslende i det ene eller det andet af de skovstykker, som omgav byen i en stor halvkreds. Men i år var det i Lorenzskoven, som borgerne i særdeleshed yndede, fordi der knyttede sig et sagn til den, sagnet om jomfru Lorenz. Men med dette sagn forholdt det sig sådan. Jomfru Lorenz, et Tangermünder-barn, havde forvildet sig i den store, mod floden skrånende skov, som den gang endnu hed Elbheide; og da natten brød frem og hun endnu ingen udvej så, bad hun til Guds moder om at hjælpe hende og forbarme sig over hendes nød. Og mens hun bad, så nærmede der sig til hende en hjort, en stor elleve-ender, den lagde sig for hendes fødder og så på hende, som om den ville sige: "Det er mig, stig kun op på mig." Og hun steg modigt op på dens ryg, fordi hun følte, at Guds moder havde sendt det smukke dyr for at bønhøre hende, og hun klamrede sig til dens gevir. Men hjorten bar hende mellem de høje stammer ud af skoven, indtil porten, midt inde i byen. Dér blev den og lod sig fange. Og byen skænkede den et indhegnet stykke skovjord og holdt den i ære og anseelse indtil dens død. Og også da ærede de endnu det fromme dyr, som havde tjent Guds moder, og bragte dens gevir til Sankt Nicolaj og hængte det op ved siden af alterpillerne. Men skoven, som den havde båret jomfruen ud af, kaldte de Lorenzskoven.

Og derhen gik det i dag. Sangere drog ud med musik og vajende faner og skolebørnene fulgte, piger og drenge, og hilste på majmåned.

Og så sang de:

"Nu har vi våren ude,
alt må den højt bebude.
Det siger alle fugle små,
det siger alle blomster små:
nu har vi våren ude.

På marken og i skoven,
forneden og foroven,
hør gøgen kukker, lærken slår
og jubler alt hvad de formår:
Nu har vi våren ude."

Også Trud og Gerdt havde henad eftermiddagen i godt humør forladt byen. Grete og Regine fulgte med. Men ude i skoven traf de Zernitzerne, gamle og unge, som havde gjort sig det mageligt på omvendte kurve, som de selv havde bragt med, og nu var de meget glade og tilfredse ved at se de unge Minder, som de hellere omgikkes med end med de gamle borgerfolk, og tog plads ved siden af dem. Også Valtin og Grete hilste på hinanden, og snart var alt lystighed og glæde. Den gamle Zernitz havde afstået sin plads til Trud og lejret sig på grønsværen, hvor han nu havde en åbenbar, stadig tiltagende fornøjelse af at sige den statelige, i al sin puds pyntede, unge kone alle mulige artigheder. Og skønt hun var hård og streng, var hun dog kvinde nok til at glæde sig over smigrerierne. Emrentz truede fuld af skinsyge og lo lystigt dertil, og Gerdt nynnede for sig selv, mens han stak smørblomster ind i hinanden, og midt imellem spøg og sladder så de ud over den solbeskinnede eng, hvor man trængte sig sammen om boder og

karrusel, og hvor borgerne skød til skive og børnene dansede deres runddans. Deres syngen klang over fra det store lindetræ, på hvis nederste grene der var hængt røde og gule tørklæder.

Således kunne vel en times tid være forløbet, da de blev den gamle Minde va'r, som krumbøjet kom inde fra byen på sin flanderske hest. Midt i sin ensomhed var han pludselig blevet grebet af en heftig længsel efter endnu en gang at fejre majfesten med, og nu kom han op ad den brede skovvej henimod det sted, hvor Zernitzerne og Minderne havde lejret sig sammen. En tjener gik ved siden af hesten og trak den i tøjlen. Hvad ville vel den gamle? Hvorfor kom han? Og Trud og Gerdt modtog ham med hurtige, rappe spørgsmål, som mere vidnede om misstemning end om deltagelse; kun Grete blev inderlig glad og sprang ham i møde. Og da der nu var bredt tæpper for ham, så steg han af og satte sig på en god plads, hvor han havde skovens skygge over sig, og den solbeskinnede lysning foran sig.

Grete plukkede blomster og sagde: "Skal jeg flette en krans til dig?"

Men den gamle smilede og sagde: "Endnu ikke, Grete, jeg venter endnu lille stund."

Og hun så på ham med sine store øjne, og kyssede heftigt hans visne hånd. For hun forstod nok, hvad han mente.

Hans komme havde været en forstyrrelse, det følte alle, måske han selv med. Den gamle Zernitz blev tavsere og tavsere, Emrentz også, og Trud sagde til sidst for i det mindste at sige noget, måske også for at slippe for Gretes opmærksomme blikke: "Du skulle gå hen under lindetræet, Grete."

"Og Valtin kan jo gå med," tilføjede Emrentz.

De blev begge røde, for de var ikke mere børn. Men de tav stille og gik ud på marken. "De vil være alene," sagde Grete, "nå, så lad os da også være det." Og forbi skuespilboderne gik de på kryds og tværs henimod de små og store grupper, som forlystede sig med at stikke til ringen og skyde til skive. Men til lindetræet, hvor børnene legede, gik de ikke hen.

Det var meget varmt, så de snart igen søgte til skyggen, og da de var kommet på den anden side af den åbne plads, fulgte de en halvt tilgroet vej, som gik dybere og dybere ind i skoven. Solen var allerede ved at gå ned, da fløj en guldsmed forbi dem og Grete sagde: "Se dog, en søjomfru. Hvor *de* er, der må der også være vand. En sump eller en dam. Mon allerede nøkkeroserne blomstrer? Jeg holder så meget af dem. Lad os søge efter dem."

Og de gik videre. Men dammen ville ikke komme, og pludselig kom der en skræk over Grete, og hun sagde: "Hvor er vi, Valtin? Jeg tror, vi er gået vild."

"Å, nej da. Jeg hører jo endnu musikken."

Og de blev stående og lyttede.

Men enten det nu havde været en indbildning eller om musikken i det samme var hørt op, nok var det, de anstrengte sig begge forgæves for igen at opfange en lyd. Og det hjalp heller ikke, at de lagde øret til jorden.

"Ved du hvad, Grete," sagde Valtin, "jeg vil klatre op her. Det er et højt træ, derfra har jeg udsigt, og det kan ikke være tusind skridt borte." Og han svang sig op og klatrede fra gren til gren, og Grete stod nedenunder, og en følelse af ensomhed gennembævede hende. Nu var han højt oppe.

"Ser du noget?" råbte hun op.

"Nej. Der er høje træer rundt om. Men vær blot rolig, solen må vise os vej; hvor den går ned, er vest, og byen ligger mod syd. Så meget ved jeg da sikkert. Altså, der må vi ud!" Og straks efter var han igen nede hos den bange ventende.

Nu slog de ind på den vej, som Valtin oppe fra havde betegnet. Men alt det de spejdede og ledte, skovengen fandt de ikke, og Grete satte sig træt og mat ned på en træstub og begyndte sagte at græde.

"Men min søde Grete, vær dog ikke så bange," sagde Valtin. Og han omfavnede og kyssede hende hjerteligt. Og hun syntes om det og slog ikke mere efter ham som den gang under kirsebærtræet. Hun blev betaget af en følelse af usigelig lykke midt i sin angst, og hun sagde blot: "Jeg vil ikke græde mere, Valtin. Du er god. Og for den, som er god, gør Gud tegn og vidundere. Og ser du, det er jeg overbevist om, at når vi beder til Gud om hans hjælp, så hjælper han os også og fører os ud af skoven igen, ud i det fri og hjem, ligesom den gang jomfru Lorenz. For vi er jo her i Lorenzskoven."

"Ja, Grete, det er vi. Men hvis nu hjorten kom og virkelig mente det godt med os, så tænker jeg den bar os til et andet sted og *ikke* hjem. For vi har i grunden intet hjem, vi to, Grete. Du har ikke noget, og jeg heller ikke. Emrentz er en god kone, langt bedre end Trud, og det takker jeg Gud for; men hvis hun ikke gør mig noget ondt, så gør hun mig på den anden side heller intet godt. Hun pynter sig for sin egen fornøjelse og for faders, og det er det hele. Nej Grete, *ikke* til byen og *ikke* hjem, hellere langt, langt bort til en skøn dal omgivet af bjerge, oventil hvid af sne og nedentil broget af blomster …"

"Hvor er det?"

"Det ved jeg ikke. Men jeg har en gang i en gammel bog læst om den, og da blev mit hjerte så længselsfuldt. Det ligger mellem høje klippevægge, og stormen blæser hen over det og træffer det ikke. Og solen skinner og skyerne drager forbi, og der er ingen krig og ingen sygdom, og menneskene, som bor der, elsker hinanden og bliver gamle og dør uden smerte."

"Det er skønt," sagde Grete. "Kom nu, lad os så, om vi ikke kan finde det."

Og så lo de begge to og skred kækt fremad, for beskrivelsen af den skønne dal havde opmuntret Grete og gengivet hende mod og kraft. Og et lille stykke længere borte lysnede det, og det lå som dæmring foran dem. Men i stedet for skovengen var det bredden af en flod, og lige foran dem blinkede den brede strøm. "Jeg vil se, hvorhen den løber," sagde Valtin og kastede en gren ned i den. "Nu ved jeg det. *Derhen* må vi." Og de gik ved siden af hinanden langs med floden, stjernerne kom og spejlede sig og ikke længe efter, så hørte de en klokke slå og Sankt Stefans tårn steg i dunkle omrids frem for dem.

Klokken var ni, eller vel over, da de nåede det Mindeske hus. Valtin trådte med ind i den underste stue, hvor på denne tid kun Trud og Gerdt befandt sig, og sagde: "Her er Grete. Vi gik vild. Men det var min skyld." Og dermed gik han igen, mens Grete forlegen blev stående ved døren.

"Gået vild," sagde nu Trud, og hendes stemme skælvede. "Ja, gået vild. Jeg tænker fordi I selv har villet det. Og hvis I nu *ikke* havde villet det, men I er ulydige og kender hverken tugt eller opdragelse. I skulle gå over til børnene under lindetræet. Men se det havde I ingen lyst til. Og så gik I ind i skoven. Men jeg skal tale både med Gigas og med din fader. Han skal dog én

gang høre på mig. For jeg vil ikke give onde tunger grund til snak her i huset, om han end selv har villet det sådan. Det skal være sagt én gang for Gud og alle. Hvorfor bragte han os det fremmede blod ind i huset? Det fremmede blod og den fremmede tro. Og så fattig som fårekyllingen under arnen."

I samme øjeblik stod Grete foran Trud og hendes hidtil nedslagne øjne lynede med en uhyggelig ild imod hende: "Hvad siger du om fattig og fremmed? Fattig! Regine har fortalt mig alt. Hun kom hertil fra et andet land, hvor hun var lykkelig, og her måtte hun græde og længes hjem og dø af længsel. Fattig! Hvem var fattig? Ja hvem var det? Jeg ved det nok. *Du* var fattig. *Du!*"

"Ti stille," sagde Gerdt.

"Nej, jeg tier ikke stille. Hvad er det, I vil? Jeg er ikke dit barn. Gud være lovet, at jeg ikke er det. Jeg er din søster. Ja Gud give, jeg heller ikke var *det*. Heller ikke *det*. Vær så god, anklag mig kun. Gå hen og fortæl ham, hvad jeg har sagt; jeg vil selv fortælle ham, hvad jeg har hørt derude i skoven i dag og hundrede gange før i dette hans eget hus. O, hvor jeg har hørt jer hviske. Og jeg ved det alt sammen. I venter på hans død. Men endnu lever han, og så længe han lever, vil han beskytte mig. Og når han er død, så skal jeg nok passe på mig selv. Ja, jeg skal nok passe på mig selv. Hører du det, Trud?" Og hun knyttede sine små hænder.

Trud, hvis samvittighed var truffet, erkendte, at hun var gået for vidt, da Grete pludselig slog sig fri for al sky og angst, som hun hidtil havde haft for sin svigerinde. Hun havde en følelse af fuldkommen sejr, da hun steg op i andet stokværk. Og fuld af glæde fortalte hun Regine alt, hvad der var forefaldet dernede.

"Barn, barn, det var ikke rigtigt, det vil hun aldrig glemme dig."

Men Grete var blevet overmodig og sagde: "Å, hun er dog bange for mig. Lad se, jeg får nu bedre dage!"

7. Jacob Mindes død

Og virkelig var det, som om Grete skulle få ret. Hverken hendes løben om i skoven eller den heftige strid, som havde endt dagen, blev omtalt mere af Trud; det lod såmænd endda til, at hun ikke en gang havde omtalt det til Gigas, som vel ellers næppe ville have undladt at tale om "vildfarelsen i skovens skjul". Men disse prækener udeblev og sommermånederne forløb roligere end tiden forud. Alt nag syntes at være glemt, og Grete, der som alle heftige naturer var lige så nem at vinde som at gøre vred, vænnede sig snart til at sidde i Truds sovekammer på de tider, da Gerdt var ude eller havde forretninger, og snakke med hende eller læse for hende det, som hun i særdeleshed syntes om. Og når Regine rystede på hovedet, så sagde hun blot: "Du er skinsyg og kan ikke lide hende, men hun mener dig det godt, og det var nu heller ikke rigtigt, at vi den gang gik i skoven."

Så kom konfirmationsdagen, i slutningen af september, og søndagen efter var der altergang, hvori alle husets medlemmer deltog. Alle var i løftet stemning, selv den gamle Jacob Minde var, skønt han kun med nød og næppe havde kunnet være med i kirke, mere meddelsom end sædvanlig og snakkede meget om sin ungdom og sin alder, og talte også afvekslende og uden sky om Gerdts og om Gretes mødre, som om der ingen forskel var på dem. Trud og Gerdt så derved på hinanden, og hvad deres blikke udtrykte, det skulle den næste dag befæstes. For tidligt om morgenen løb det byen igennem, at den gamle rådsherre lå for døden. Og da ved den sjette time den nedgående sol glødede

derovre på forsiden af husene, da bad han Regine om at trække gardinerne til side og kalde børnene til. Og de kom, og Grete tog hans hånd og kyssede den. Men straks efter vinkede den gamle sin svigerdatter til sig og sagde: "Jeg lægger hende til dit hjerte, Trud. Husk altid på profetens ord: 'Lad de forældreløse finde nåde hos dig'. Husk vel på det og handl efter det. Lov mig det og glem ikke denne time." Trud svarede ikke, men Grete kastede sig på knæ og hulkede og bad, og før hun havde løftet sit hoved op, var der blevet stille i det lille værelse.

Den tredje dag derefter stod den gamle Minde højt på båre i Sankt Stefan, den Tangermündeske hovedkirke, der efter middelalderlig skik lå helt i udkanten af byen. På alteret brændte de store kærter, og rundt omkring sad byens rådmænd, øverst Peter Guntz, som ikke havde troet, at han skulle overleve sin så meget yngre ven. Ingen manglede, for Minderne var den ældste og fornemste virkelige købmandsfamilie og fra tidlig tid af med i byens råd. Nærmest kisten stod de efterladte. Gerdt så hen for sig, stum og stiv som sædvanlig, men Trud og Grete, som var klædt i sorte uldstoffer til tegn på deres dybe sorg, bar store, hvide forklæder, som var trukket højt op over hage og mund, så kun den øverste del af ansigtet var synligt. Grete var knap femten år, men så meget ældre ud, end hun var, og alt det barnlige, som hun før havde haft ved sig, syntes fra denne dag af udvisket.

Orglet spillede, menigheden sang, og da begge tav, skred Gigas ud af sakristiet henimod altertrinnene. Han så endnu alvorligere ud end sædvanlig og hans hoved med det tynde, hvide hår sad ubevægeligt over den høje pibekrave. Og nu begyndte han. Først hårdt, som næsten altid de strengttroende,

når de taler om døden, men da han forlod det almindelige og gik over til at tale om *denne* døde, blev han varm om hjertet og glemte al strenghed. 'Han, hvis stumme ansigt nu talte,' sagde han med mere og mere indtrængende stemme, 'han havde været en mand som få, for han havde haft begge dele, troen og kærligheden. Der var vel ingen imellem dem, på hvem han ikke havde bevist sin kærlighed. Den fattige havde følt hans godgørenhed, venner hans hjælp, borgerskabet hans råd, og hans kloge, fine sæder var nået lige til Lübeck og til Nederlandene, og havde hævet byens anseelse til dens nuværende højde. Det vidste alle. Men om hans tro og hans udholdenhed i troen, vidste kun han. Og omendskønt enhver stod i fare for at have ukrudt mellem sin hvede, så havde faren vel ikke stået nogen så nær som denne døde. For ikke blot havde han tilbragt en række år mellem bekendere af den gamle lære, og hans sjæls frelse var blevet hårdere truet på den tid, da han indgik sit andet ægteskab. For kærligheden til kvinden, det var den største fristelse for os i vor kærlighed til Gud. Men han havde modstået den, og havde ikke for sin jordiske freds skyld forsømt sin evige fred. I hans vandel var der et forbillede for andre, og Kristi nådige forjættelse på bjerget ved den galilæiske sø ville trefold opfyldes på ham. For han var fredsommelig og sagtmodig og ren af hjertet.'

Og så sang de igen, mens ligbærerne løftede den døde op og bar ham langs med midtskibet ud af kirken på kirkegården. For en grav i det fri udenfor kirken havde været hans sidste vilje. Men derude satte de kisten ned under de gamle kastanjetræer, hvis løv begyndte at farves høstligt, og da han var sænket i graven og det sidste ord var talt over ham, vendte alle hjem, og

Trud og Gerdt skred langsomt ned ad Langegade til det Mindeske hus, som nu var deres. Kun Grete var blevet tilbage og sneg sig sagte tilbage ind i kirken og satte sig på båren, som endnu stod der. Hun ville bede, men hun kunne ikke, og hun så hele tiden Trud så stiv og streng, som hun *før* havde set hende, og hun følte tydeligt, hvor hendes hjerte derved sammensnøredes. Og en forudfølelse kom som en vished over hende, at Regine dog vist havde haft ret. Sådan sad hun og stirrede hen for sig og gøs. Og nu så hun op og opdagede, at aftenrøden skinnede i de høje korvinduer og tændte som i lys lue pillerne, billederne og de murede gravstene. Og hun syntes, at kirken stod i flammer, og hun blev grebet af en rasende angst og forlod pladsen, hun havde siddet på og flygtede tværs over kirkegården.

I de smalle gader var det allerede blevet mørkt, det røde skin, som havde ængstet hende, svandt for hendes øjne, og hendes hjerte begyndte igen at banke roligere. Men da hun var kommet til sit hjem, steg hun op til Regine og kyssede og omfavnede hende og sagde: "Regine, nu er jeg ganske alene. En fader- og moderløs."

8. Rytterkæden

Ja, hun var fader- og moderløs, og hun skulle kun alt for snart komme til at mærke det. I begyndelsen gik det, om blot julen over, men da påsken kom, blev der forandring i huset, for *det* skete, hvad der ikke mere ventedes: Trud fik en lille dreng. Og glæden var stor, og Grete glædede sig med de andre. Men længe varede det ikke. Hun mærkede snart, at den nyfødte var alt og hun intet; Regine kogte grøden, og hun gav ham den. At hun også skulle have et hjerte og længes efter lykken, det tænkte ingen på. Hun var kun til for andres skyld. Og det gjorde hende bitter i sindet.

En trøst var det jo, at hun hyppigere så Valtin. For Trud havde ikke tanke for andet end for sit barn, og kun en sjælden gang, når hun tilfældigvis fik det indfald at huske på sit vogterembede, kunne hun i forbigående falde tilbage til sin gamle strenghed.

Således forløb dagene, som oftest uden strid, men også uden lyst eller glæde, og da året var forløbet, siden de havde båret den gamle Minde fra hans plads foran alteret og ud på kirkegården, så gik Grete til Sankt Stefan for at tænke på ham på hans grav.

Det var en smuk oktoberdag og kastanjerne lå strøet omkring. Grete satte sig på gravhøjen, og billedet af den elskede døde stod for hendes sjæl, bleg og venlig, og hun sank hen i milde drømmerier, da hun pludselig hørte sig nævnet ved navn. Hun så op og opdagede Valtin. Han havde set hende gå hjemmefra og var gået efter hende.

"Nå, hvordan går det?" spurgte Grete.

Valtin svarede ikke straks. Endelig sagde han: "Jeg vil ikke klage, Grete, for dit eget hjerte er fuldt. Men det er dog sandt, Emrentz er som forvandlet og har fået noget imod mig. Og det er for nylig. For du ved, jeg havde det ikke godt og jeg havde det ikke ondt. Det har jeg ofte sagt til dig, og det var sandt. Men siden I har fået den lille, er det ganske anderledes. Og for hver dag bliver det værre. Det er ordentligt, som om hun ikke undte Trud, hvad hun har. Hvad mener du?"

Grete rystede på hovedet. "Nej, det er ikke det. Jeg ved nok, hvad det er, og det er igen Trud, som har skylden. Hun bagtaler dig hos Emrentz. Det er det, som er i vejen."

"Bagtaler mig? Ej, lad mig dog høre det," sagde Valtin.

"Ja, hun bagtaler dig. Jeg ved det fra Regine. Hun var i bagstuen deroppe og vuggede barnet, da de to sad ved vinduet. Og så hørte hun din ros af Emrentz' mund, og hvorledes hun sagde, at du var en god dreng og ikke gjorde hende livet tungt, hvad du dog godt kunne, for hun var jo endnu ung og din stedmoder. Men det syntes vor Trud ikke om, og hun tog sin spotske tone på og spurgte blot, om hun da var blind, og om hun da ikke så, hvor du havde en ræv bag øret. Du gjorde jo nar ad hende."

Valtins øjne blev større og større, men Grete så det ikke og blev ved. "Og du kan tro, Regine både ser og hører alt. Og hun så, hvordan Emrentz skiftede farve og først blev rød og så grå i hele ansigtet. Og så så bitterlig vred. Og så hørte Regine, hvordan hun hviskede til Trud: 'Jeg takker dig, Trud, og jeg vil nu se at passe på.'"

"Altså derfra kommer det," sagde Valtin. "Men det er godt, at jeg ved det. Jeg skal nok snakke med jeres Trud, når jeg en gang

møder hende på gaden eller trappen. Bagtaler mig. Det er slet."

"Og så dertil løgnagtigt."

Valtin tav lidt. Så tog han Gretes hånd og sagde næsten forknyt: "Nej, det er egentlig ikke løgnagtigt. Det er sandt, jeg har set til den anden side, og leet har jeg også. Men jeg mente ikke noget ondt med det, og jeg har aldrig villet gøre hende ondt. Det ved Trud godt, og hun ved også, at jeg ikke er vred på Emrentz, nej slet og aldeles ikke, og at jeg egentlig glæder mig over, at han holder af hende, om jeg end ofte har mine egne tanker derved. For han er blevet en anden mand og vort hus er blevet anderledes end det var før, og det er alt sammen hendes skyld. En stedmoder er jo en stedmoder, det bliver det samme, og når jeg er til stede er det godt, og når jeg ikke er til stede, er det endnu bedre. Det ved jeg godt, og jeg bryder mig heller ikke om, om der er ny skikke derhjemme eller ny stads og gæster. Men egentlig holder jeg af hende, og ved du hvad, Grete, jeg vil snakke med *hende* og ikke med Trud. Nu er jeg atten år, og når man er atten, så tør man. Og jeg vædder på, hun tager mig det vel op og giver mig et kys og kalder på fader og fortæller ham det alt sammen og siger ham alting, og siger ham så også, at det i grunden er hans skyld, ja, *hans*, og at hun vil gifte sig med mig med det første, hvis han ikke bliver anderledes, ganske anderledes. Og så lér han altid, for det kan han godt lide at høre. Men hun kan endnu bedre lide at sige det."

Grete havde, mens han talte, samlet sig en masse kastanjer og trukket dem på et bånd. Nu hængte hun dem om sin hals, og sagde: "Hvorledes synes du, det klæder mig?"

"Ak, dig klæder alt. Det ved du godt og det ved alle mennesker. Og de siger også, at det er hårdt, at du sådan skal

slide dit liv hen. Altid det barn, og det barn om igen …"

Grete sukkede. "Nå, det er jo ikke det bedste; men om dagen er det dog et legetøj, og se, så må jeg jo også le, når jeg ser, hvorledes hun pynter den lille orm ud og gerne ville gøre ham til en prins, for du må vide, det er et hæsligt barn og alting på ham sidder galt og passer ikke sammen. Og jeg ser den i tankerne stor, hvordan den, akkurat som Gerdt, vil slænge sig frem og tilbage, og altid sidde krum sammensunken og strække benene langt, langt fra sig. Å, den har allerede nu så lange tynde ben. Som edderkopperne på væggen."

"Og Trud?" spurgte Valtin.

"*Hun* ser bare, at det er et smukt barn, eller hun lader i alt fald som. Og så spørger hun mig: 'Ikke sandt, Grete, det ser godt ud?' Og når jeg så tier stille eller ser forlegen ud, så siger hun igen til mig: 'Se dog bare på den mund, er den ikke lille, og han har heller ingen gevækster. Og hans øjne står ham ikke ud af hovedet.' Men det hjælper dog ikke, for det er og bliver Gerdt, og det er som skåret ham ud af ansigtet."

Valtin rystede på hovedet og sagde: "Og det er så alt, hvad du tror?!"

"Ja og nej. Du skal ikke beklage mig. For jeg har jo også Regine, som fortæller mig om gamle dage, og jeg har Gigas, som viser mig sine blomster, og så har jeg kirkegården. Og så foruden, når jeg er rigtig lykkelig, så har jeg *dig*."

Han så kærligt på hende og sagde: "Du er så god og finder dig i alting så sødt og forlanger intet."

Hun rystede på hovedet. "Jeg vil egentlig mange ting, Valtin."

"Det tror jeg ikke."

"Jo, jo vist. For ser du, kærligheden vil jeg have, og det er meget. Og jeg kan ikke tåle uretfærdighed. Og når jeg ser det, så går der ligesom et stik gennem mit hjerte, her, netop her, og så har jeg mest lyst til at give mig til at græde og skrige."

"Det er jo netop derfor, Grete. Derfor er du så god." Og han tog hendes hånd og trykkede den og sagde hende, hvor kær hun var ham. Og så talte han sagtere til hende og spurgte hende, om de ikke oftere kunne ses, sådan som i dag og ligesom ganske tilfældigt. Og så sagde han hende de steder, hvor han helst gik og spadserede. Her på kirkegården var der nok rart, men inde i kirken var der dog bedre. Men allerbedst var der dog på borgen, der var ingen, og alt var der så smukt og så stille, og man kunne se så langt.

Det var Grete fornøjet med, og de lovede hinanden, at de, så længe de smukke høstdage varede, hver uge skulle træffes oppe på borgen og der snakke sammen. Og da de havde bestemt det, hængte Grete ham kastanjekransen om halsen, som hun hidtil havde båret, og hun sagde ham, at han nu var hendes ridder, som skulle holde sig til hende og kæmpe og dø for hende. Og så lo de. Men snart efter skiltes de og gik forskellige veje hver til sit, for at ingen skulle se dem sammen.

9. På borgen

De holdt ord og en uge senere, hvor Grete havde lidt mere end sædvanligt under Truds onde lune og et tilbagefald i hendes tidligere stridighed, så mødtes de om eftermiddagen på kirkegården og gik gennem porten og forstaden først ud til "Friheden", og så ad en slynget, opadstigende vej op til selve borgen. Og her i den store ydergård, som tillige tjente til værtshusgård, var der et broget lystigt liv. Der lød taktslag ud fra loen, hvortil dørene stod åbne, og pigerne, som var ved hørbrydningen, sang så det klang ud over hele gården:

"To kongebørn elsked' hinanden
så højt, som man elske kan,
De kunne ej komme tilsammen
alt over det dybe vand.
'Ak elskede, kunne du svømme,
så svømmed' du over til mig ..."

Det lød så sørgeligt, men pigerne lo over hele ansigtet, mens de sang.

"Hører du," sagde Valtin, "det er om os. Se dog blot den smukke pige med hørkurven. Ser hun ikke ud, som om hun kunne spinde sin brudeskjorte af sine egne ugepenge?"

Grete tav. Hun blev så sorgfuld. Endelig sagde hun: "Kom, lad os gå, Valtin. Jeg ved ikke, hvad det er. Men det føler jeg, at jeg ville ønske, jeg også stod her og flittigt kunne arbejde med mine hænder og synge dertil. Se blot, hvordan avnerne flyver omkring i loen. Alt er så frit og muntert, og hvis jeg stod her

med de andre, så tror jeg, at mangt og meget, som nu trykker og piner mig, ville blæses bort."

Valtin søgte efter et trøstens ord, og da han igen havde beroliget hende, gik de over en stor græsplads hen imod en opmuret, halvt udtørret grav, som skilte den store ydre borggård fra den lille indre. En smal vindebro førte over, og den passerede de. Der inde var det stille. Vedbenden voksede højt op ad muren og i midten stod der et gammelt nøddetræ, hvis brede grene dækkede over det halve gårdsrum. Og rundt om den hule stamme stod der en bænk. Grete ville sætte sig, men Valtin tog hendes hånd og sagde:

"Nej, Grete, ikke her, her er så lummert."

Og så gik de videre indtil de stod ved en stejl, i grønsværet udskåren trappe, som øverst mundede ud i en bred gang med et lille tårn på hver side. Og her mellem disse tårne satte de sig på muren og så ud over landskabet. Ved deres fødder løb den brede strøm med de smalle tanger, som spidsvinklede strakte sig ud i floden. Men der ovre, på den anden bred, bredte engene sig ud, og der bag ved lå en strækning i skygge, i hvis lysninger hist og her et af aftenrøden forgyldt kirketårn tittede frem. Himlen var blå, luften frisk; den flyvende sommer trak sit slør over alt og i hjordenes klokkeringning blandede sig nu og da aftenklokkens toner.

"Ak, hvor det er smukt," sagde Grete. "Det er over år og dag, siden jeg var her oppe. Og jeg synes næsten, som om jeg aldrig havde set det."

"Det er fordi vi har sådan en dejlig dag," sagde Valtin.

"Nej, det kommer af, at vi her har det så friskt og kan se så langt, og hjemme er der så trist og snævert. Der er jeg, som om

jeg var fanget og indemuret lige som den Stendaler-nonne, som Regine så ofte har fortalt mig om."

"Ville du gerne bort?"

"Hellere i dag end i morgen. Husker du endnu majfesten forrige år, da vi var gået vild og ventede på hjorten, som skulle lede os ud af skoven?"

Valtin nikkede.

"Ser du, den gang talte du om en dal, som lå dybt inde mellem bjerge, og stormen blæste hen over den, og der var aldrig krig og menneskene elskede hinanden. Og jeg har siden set den dal, vågen og i drømme. Mange uger igennem. Og jeg længtes efter den og ville derhen. Men nu vil jeg bare bort, bare ud af huset hjemme. Hvorhen er det mig ét og det samme. Mit bryst snøres sammen og jeg kan ikke mere trække vejret."

"Men du har dog Regine, Grete. Og Gigas er jo også god mod dig; og så foruden kan Emrentz godt lide dig. Det ved jeg, hun har selv sagt det til mig for ikke tre dage siden, da jeg havde mit opgør med hende. Og så, Grete, ja så ved du jo altid, at du har mig."

Hun så bange og forlegen på ham. Og da hun så, at de ikke blev beluret af nogen, så skred hun rask hen til ham, strøg ham håret fra panden og sagde: "Ja, *dig* har jeg. Og uden dig ville jeg allerede være død."

Valtin skælvede af bevægelse. Han forstod nok, hvor inderligt ulykkelig hun var, og sagde blot: "Hvad er det dog, Grete? Sig mig det. Måske kan jeg dog bære det med dig. Hvad er det, som trykker dig?"

"Livet."

"Livet?" Og han så bebrejdende på hende.

"Nej, nej. Glem det. Det er ikke livet, som trykker mig, men hver dag, I dag og i morgen, og den dag derefter. Endeløst, endeløst. Og jeg ved ingen trøst og ingen hjælp."

"Den dag i dag," gentog Valtin, og han ligesom mønstrede sine egne levedage og gennemgik dem én for én.

"Ja, hver dag," vedblev Grete. "Og hver time er lang som et år. Knap har jeg gnedet mig morgensøvnen af øjnene før det lyder: 'Barnet, barnet.' Og så springer jeg op og laver badet i stand og laver grøden. Og så er badet for varmt og grøden for kold. Og så igen og om igen: 'Barnet, barnet.' Og mig lægger ingen mere mærke til, end om jeg var en skygge på væggen. Ak, jeg ved det er syndigt, men jeg må tale mig det fra leveren, for sort er det og bliver det, jeg hader det barn. Og så kommer middagen, og vi sidder rundt om bordet, og jeg læser bordbønnen. Jeg læser den, men ingen hører efter den. Og når det sidste ord er ude, så hedder det: 'Grete, se efter, jeg tror han skriger.' Og så må jeg bringe ham ind, og så går han rundt fra den ene til den anden, og så man jeg spise med barnet i armen. Og hvis det så endda var et smukt barn. Men det er så hæsligt, og det ser på mig, som om det gættede alle mine tanker. Ak, Valtin, sådan går min dag og min nat, og sådant et liv fører jeg. I min faders hus er jeg hjemløs! Mellem broder og søster lever jeg uden kærlighed! Det dræber mig, det, at ingen holder af mig. Ak, hvor jeg kan længes efter kærlighed. Kun et ord, kun et eneste ord." Og hun kastede sig på knæ og lagde hovedet på stenen og græd så bitterligt.

"Der kommer nok bedre dage", sagde Valtin, "lad os blot holde ud. Og om de så *ikke* skulle komme, så er der én ting, som du skal vide, Grete, jeg vil gøre alt, hvad du vil. Hvis du siger, at jeg skal springe ned her, så gør jeg det, og hvis du vil, så går jeg

bort med dig. Og om det så var i døden, gjorde jeg det, for jeg kan ikke leve uden dig. Og jeg vil heller ikke."

Grete sprang op og sagde: "Det var *det*, jeg ville høre. Og nu kan jeg igen holde ud at leve, fordi jeg ikke mere ser denne elendighed som endeløs. Nu ved jeg, at jeg kan få det anderledes, hvad dag, hvad time, jeg vil. Se ikke sådan på mig. Bliv ikke bange. Jeg er ikke så vild og ustyrlig, som du mener. Nej, jeg vil være stille og rolig, og vi vil, som du siger, holde ud, og vi vil håbe og vente, til vi er store og får vores arv. For vi skal vel have en arv, ikke sandt? Og Valtin, når vi har fået *den*, så tilhører vi hinanden og så er hele verden vor. Og så er vi lykkelige. Ak, hvor jeg dog er blevet let om hjertet. Kom nu, lad os gå. Solen er gået ned og de sidste hjorde er drevet hjem."

Han var også tilfreds med det, og de vendte om og gik hjemad, først hen under nøddetræet og så over den lille vindebro, som førte fra den indre borggård ud i den store. I sumpvandet under dem stod rørene og voksede højt op til brobjælkerne. Et par blå skærmplanter, bladløse og med lange stilke, blomstrede ensomme mellem dem. Nu var de igen på den anden side og så, at alt arbejde i gård og lade var hørt op. Pigerne, som havde været med til hørbrydningen, havde sat sig sammen med karlene på brædder og bjælker, som lå højt stablet op ved et hyldegærde, og de sang alle slags viser, lystige og muntre, og drillede hinanden alt imens. Men da de så det unge par, brød de pludselig af og begyndte igen ligesom af sig selv den melodi, som de for en time siden, da de kom gående, havde sunget:

"Du barn, som jeg elsked så såre,
du vandrer alene ej.
Din yngste søster med tåre
jeg sender med dig på vej.

Ak, moder, for tidligt du kommer
med sorg til min søster spæd;
hun plukker endnu alle blommer,
som vokser ved mark og led."

Valtin og Grete skred hurtigere til, og de sidste ord i sangen klang uklart og kun halvt hørlige for dem. Men melodien lød endnu i deres øren, længe efter at de havde forladt borgen.

10. Julen

"Jeg kan nu igen leve," havde Grete sagt, og livet blev hende virkelig lettere fra den dag af. En næsten glad trods, som hun, om også hun adlød, hengav sig til, hjalp hende over alle krænkelser. Hun adlød jo dog blot, fordi hun selv ville adlyde. Hvis hun ikke mere *ville*, så kunne hun, som hun havde sagt til Valtin, hver dag "gøre en ende på legen". Og nu var det virkelig også kun en leg, eller hun forstod i alt fald at se det i dette lys. Dette gav hende en mærkværdig kraft, og når hun om aftenen steg op i sit gavlværelse, som hun nu igen, da barnet dernede var ude over den første pleje, beboede sammen med Regine, kunne hun le og spøge med denne. Og når det så hed: "Men så sov da, Grete", så pakkede hun sig nok ind i sine tæpper igen og tav stille, men kun for i vågne drømme at bygge sig en verden af frihed og lykke. Da så hun helst sig selv i forstavnen eller ved roret i et skib og vinden blæste og det var nattetider, og stjernerne skinnede. Og så så hun op, og alt var stort og åbent og frit. Og til sidst overvældedes hun af fred midt i sin længsel, hendes trods blev til ydmyghed og i stedet for den onde engel, som hele dagen havde behersket hende, sad nu hendes gode engel ved hendes seng. Og når hun så den næste dag vågnede så ned i haven, og hørte påfuglen skrige på sin stang, så spurgte hun sig selv: "Er du endnu den samme? Er du endnu ulykkelig?" Og alt imellem vidste hun det næppe selv. Men der kom rigtignok også andre dage, hvor hun kun alt for godt vidste det, og hvor hverken hendes gode engel eller hendes onde engel, hverken hendes ydmyghed eller hendes trods kunne beskytte

hende imod et stadig mere bittert og lidenskabeligt gærende had.

En af disse dage, en af de sværeste, var juledag, på hvilken også denne gang et juletræ blev tændt. Men ikke for Grete. Grete var jo stor; nej, kun for den lille, som da også snappede efter lysene og især efter bladguldet, som rigeligt glimtede i grenene. "Det er Gerdts barn," sagde Grete, som broderens gerrighed og havesyge altid var en afsky; og hun vendte sig til sine egne foræringer. Der var ikke synderlig mange: peberkager og æbler og nødder samt en tyk spænde-sangbog (endskønt hun allerede havde to sådanne i forvejen) og på titelbladet stod med store bogstaver skrevet med Truds egen hånd: Salomos ordsprog, kapitel 16, vers 18.

Hun kendte ikke verset, men vidste, at det ikke kunne betyde noget godt; og så snart som muligt, løb hun op ad trappen for at slå efter i den store bibel. Og der læste hun: *Den som skal gå til grunde, bliver stolt, og hovmod står for fald.*

Det lod ikke til, at hun blev forvirret eller følte sig truffet. Hun strøg kun hurtigt og beslutsomt de af Trud skrevne linjer ud med en tyk pen, og så bladede hun hurtigt videre i testamentet, som ledte hun efter et velbekendt, men i hendes hukommelse halvt udslettet skriftsted, og så skrev hun på sin side Profetens ord neden under, som havde været den gamle Jacob Mindes sidste bøn til Trud: *Lad de forældreløse finde nåde hos dig.* Og så løb hun igen ned og lagde bogen på sin gamle plads. Men Trud havde vel bemærket, hvad der var gået for sig, og da hun var alene med Gerdt i værelset så hun efter og sagde, idet hun skiftede farve: "Se og læs." Og han tog nu selv bogen og læste og lo for sig selv, som om han glædede sig over deres

nederlag. For hans ondskabsfulde natur vidste intet kærere end andres ærgrelse, hans egen kone ikke undtagen.

Men mellem denne og Grete blev der ikke vekslet et ord om denne sag; og da fastelavn kom, som byen denne gang undtagelsesvis fejrede med prægtige optog og mummespil, så syntes uenigheden glemt. Og også ved påsketider, da alle beredte sig til den brugelige store kirkegang, da vogtede Trud sig vel for at spørge efter bogen. Hun vidste godt, at Grete havde skjult den under linnedet i sin kiste. For hun holdt ikke af at se den.

11. Kurfyrsten kommer

Og nu var det midsommertid (den længste dag havde allerede været for fire uger siden) og når borgerne gik hjem fra Rådhuskælderen forsikrede de hinanden, hvad forresten ingen bestred, "at dagene allerede begyndte at blive kortere". Da kom en onsdag pludselig den efterretning til staden, at den allernådigste herre kurfyrsten ville indtræffe og tænkte at tilbringe en dag og en nat på sit slot Tangermünde. Dette gjorde stor opsigt og endnu mere uro, fordi kurfyrsten netop i de dage ikke alene var gået over fra sin lutherske tro til den reformerte, men også på grund af dette frafald havde været anledning til megen misstemning og genstand for de allerheftigste angreb fra de Tangermündeske hidsige hoveder. Og nu kom han selv, og mange nærede en dyb og vel begrundet ængstelse for at blive krævet til regnskab for utilbørlig tale. Blandt dem var Gigas. Og denne angst blev endnu større, da der på den før omtalte onsdag eftermiddag ved en herre fra hoffet blev ham meldt, at Hans kurfyrstelige Durchlauchtighed kl. 7 om morgenen ville besøge Sankt Stefan og dér høre en froprædiken. Hvorledes skulle han vel kunne tage imod den høje herre? Denne frafaldne, som måske ville tvinge alle i by og land til frafald og troløshed? Og så modig Gigas end var, så blev han dog overfaldet af en skræk og svaghed. Men han bad sig stærk, og da den næste morgen kom, steg han uden menneskefrygt op ud den lille prædikestolstrappe og prædikede over Frelserens ord: "*Giv kejseren, hvad kejserens er og Gud, hvad Guds er.*" Og se, den i træ udskårne due, den helligånd, havde

ikke forgæves svævet over ham; og efter at hr. kurfyrsten med blottet hoved og "med særdeles opmærksomhed" havde fulgt prædikenen, havde han til sidst takket ham og ladet ham tilsige til at møde til videre samtale på slottet. Og her, således melder historieskriverne, var Hans kurfyrstelige Durchlauchtighed selv gået den faste og hæderlige mand ikke alene et skridt eller to i møde til venlig hilsen, men havde endda forsikret ham, og det under åben himmel og i overvær af mange herrer af adel, at "han ville beskytte sine af Gud anbetroede undersåtter og lade dem blive i Luthers Augsburgske konfession efter enhvers fri tilbøjelighed og vilje, og således vogte over den trosfrihed for alle, han for *sin* person havde benyttet og afsvoret den altid herskesyge lutherske tro og antaget den reformerte."

Og da denne for størstedelen trøsterige tale, hvis sørgelige slutningsantydning Gigas lod som han ikke hørte, blev overbragt borgmestrene og det høje råd, så var Peter Guntz og rådmændene tilligemed de gejstlige og rektorerne fra alle fem kirker kommet op på borgen, og efter aflagt tak og gentagne forsikringer om ubrødelig troskab til hr. kurfyrsten, udbad de sig den ære at turde anrette ham et festmåltid. Men det skulle være i hans egen borghal, da deres rådhussal var for lille til at kunne rumme det rige antal gæster. Og alt blev vel modtaget, og staden glædede sig så meget des mere over at Hans Højhed havde udtrykt det ønske at se de herrer rådmænd, mellem dem var Gerdt også, føre deres dydsirede og ærbare koner af staden med op på hans borg for at deltage i festen.

Og nu var dette måltid, med velvillig hjælp af hele den høje herres tjenerskab, blevet anrettet med den aller korteste frist; og klokken fire bevægede toget af de indbudte, mænd og koner,

sig op ad Langegade til borgen. Men de små borgerkoner, som var udelukkede fra festen, så misundelige og spottende efter dem, og ikke mindst da Trud og Emrentz drog forbi dem. For de var begge ganske særdeles rigt og prægtigt klædte med kæder og høje kranse, og Emrentz havde trods al juliheden ikke kunnet nægte sig at tage sin hermelinskåbe på. Truds klædning stod stiv og højtidelig om hende og rørte sig næppe, da hun på højre side af sin frænke steg op ad gaden.

Og nu var alle der oppe, måltidet begyndte, og de gotiske vinduer med deres små, brogede, mange hundrede fold i bly indfattede vinduesglas stod vidt åbne til floden og gården, og gæsterne hørte, så længe der var stille der inde, fuglenes jubileren i det gamle nøddetræ uden for. Men ikke altid var der stille der inde; det ene drikkevers fulgte efter det andet, og når så fra de store stilladser, som rejste sig over kurfyrstens hoved, stadsmusikanterne faldt ind og paukehvirvlen rullede ud over floden og langt over landskabet, så standsede færgemanden sin båd og kobbelhestene lyttede og så forbavset over til den ellers så stille borg.

12. Ved Venderstenen

Og netop på den tid sad Grete der hjemme i bagstuen i første stokværk. Truds sidste ord til hende havde været: "Pas barnet". Og nu passede hun det. Det lå i en vugge af rosentræ med et slør over ansigtet, og gennem dør og vindue, som begge var åbne, kom den friske luft ind. De nedrullede gardiner gav skygge, og kun et par fluer dansede omkring en timiansbusk, som hang i loftet. Intet rørte sig i det store hus.

Og dog var der trådt nogen ind: Valtin. Han havde forsigtigt åbnet husdøren, så at klokken ikke ringede, og så sig nu nysgerrigt om i den halvt i dæmring liggende forstue. Alt var som det plejede, på de forreste tværbjælker sad de to svalereder og i nichen stod skabene, først de nøddetræs, så de af fyrretræ helt hen til gårddøren. Men gårddøren selv stod åben; en bred lysstribe faldt ind og i den solbeskinnede gård sad duerne og legede i sandet eller skred kurrende frem og stolt og sirligt drejende på hovederne forbi påfuglen. Og der henne var det med vin bevoksede gitter, hvorfra de seks trappetrin førte ned, og gennem de åbne pletter i løvet så man igennem til malvekronerne og blomstertoppene ned i den lavere beliggende have. Alt var så eventyrligt og lige som fortryllet, og endnu sagtere end han var kommet ind i huset, steg han nu op ad trappen, indtil han standsede på dørtærsklen til bagværelset. Det lod til, at Grete sov, og et øjeblik var han i tvivl, om han skulle blive eller gå igen. Men så råbte han hendes navn og hun så smilende op. "Kom kun," sagde hun, "jeg sover ikke. Jeg passer jo barnet. Har du lyst at se det?"

"Nej," sagde han, "lad det være. Ser vi på det, så vækker vi det, og vækker vi det, så skriger det. Og det skal slet ikke vågne og endnu mindre skrige, for jeg kommer for at hente dig. Alverden er der oppe på borgen, og du er alene her, som om du var tjenestetyende eller barnepige. Kom, ingen ser os. Vi går bare langs med haverne, og stadsmuren giver os skygge. Og er vi først der oppe, så kan vi gør, som det lyster os. Ser du, jeg er nysgerrig. Og du er det også, ikke sandt? Han er jo dog egentlig vor landsherre. Og når alt kommer til alt, så er det uret ikke at have set ham, når man *kan* få ham at se. Jeg tror, vi nødvendigvis *må* have ham at se, Grete. Hvad synes du?"

Grete lo. "Hvor godt du kan føje dine ord. Ellers siger man altid, at det var Eva, som havde skylden, men ikke i dag. *Du* overtaler mig, og jeg skal gøre, hvad der er mig forbudt."

"Å, af hvem?"

"Nå, det ved du jo godt, af Trud. Og så sidder jeg her og lystrer. Og så er den lille ..."

"Å hvad. Den sover jo. Og Regine kan passe den lige så godt som du. Kom nu, og før festen er forbi, er vi her tilbage igen. Og du sætter dig her på din gamle plads, og så ved ingen om det. Og de sovende børn passer englene på."

"Nå, lad gå, så kommer jeg." Og så kaldte hun på Regine, som sad ved køkkenskorstenen, og endnu førend påfuglen der ude i gården havde fået skreget og slået sit hjul, som den altid plejede at gøre, når den så Grete, var de allerede forbi den og ude af haveporten, og gik i skyggen af stadsmuren, ganske som Valtin havde villet, lige til Vandporten, og så tværs over Tangerengen ud mod forstaden. De mødte ingen her, alt var som uddødt; og først da de havde passeret "Friheden" og nået den ydre

borggård, så de, at de små borgerfolk med deres tjenestefolk stod i hundredevis stimlet sammen og ganske fyldte hele rummet lige til vindebroen, så der slet ikke var tale om at komme ind i den indre borggård.

Og så foreslog da Valtin igen at gå ned og tage en spadseretur derovre på Elbengen. Det var Grete fornøjet med og først da de havde anråbt færgemanden og sat over floden, vendte de sig igen om for nu uhindret at se på den i eftermiddagssolens gyldne skin strålende borg og for at stemme med i de der ovre fra klingende hurraråb.

Men det blev de snart kede af, og så gik de dybere ind i det høje græs, som var oversået med ranunkler og røde syreblomster, indtil de til sidst kom til en lav, med pile bevokset jordvold, som trak sig tværs igennem englandskabet. På toppen af denne vold lå en marksten af en ganske underlig form, og som var så tæt bevokset med torn, at man knapt kunne skelne nogle halvtudviskede skrifttegn på den. Og på denne sten satte de sig.

"Hvad betyder denne sten?" sagde Grete.

"Det ved jeg ikke. Måske en vendergrav."

"Hvordan det?"

"Ved du ikke det? Dette er jo den mark, hvor det store Tangerslag stod mellem hedninger og kristne. Og hedningerne sejrede. Og på begge sider af denne jordvold, som vi her sidder på, *foran* os til langt ned i skoen og *bagved* til langt ned i floden, ligger de i mange tusinder."

"Det tror jeg ikke på. I alt fald vil jeg ikke høre om det. Ikke en gang hvis de kristne havde sejret. … Men se dog, hvor kønt." Og dermed pegede hun med hånden på det foran dem liggende

landskab, som de nu først fra den høje sten rigtigt kunne overse. Det var det samme billede, som de allerede sidste høst havde haft for øje fra borgen og murene der, kun lå landsbyerne, som den gang kun havde skinnet frem af skyggen med deres kirketårne, nu klart og tydeligt for dem, og stråtagene med deres storkereder lod sig over alt skelne.

"Ved du, hvad landsbyerne hedder?" spurgte Grete.

"Ja vist ved jeg det. Den her til højre hedder Buch, der hvor herren til Buch boede, som så mange år holdt en skat skjult i vor Tangermünder kirke og til sidst udbetalte den som løsepenge for sin herre markgreven, da Magdeburgerne havde taget ham til fange. Og han hed markgrev Otto. Otto med Pilen. En smuk og meget ridderlig herre, og digter var han og holdt meget af kvinder. Kendte du den historie?"

"Nej … Men hvad hedder den by dér med den blanke vejrhane?"

"Det er Fiskebæk."

"Ak, den kender jeg. Det var der den gamle præst boede … men nu har jeg glemt hans navn. O, om ham kan jeg fortælle. Det var en Fiskebæk bondes søn og han skulle vogte sin faders heste. Men det ville han ikke, for han vidste så sikkert i sit hjerte, at han måtte blive en gejstlig og en from mand. Og det blev han også og nu vogter han på samme sted sin menighed og sit embede. Og hans fader kom også til at opleve det."

"Men, Grete, hvor ved du nu alt det? Historien om det store slag og om Tangermünder skatten, dem kender du slet ikke, men om Fiskebækpræsten ved du alting så godt."

Grete lo. "Og ved du, hvor længe jeg har kunnet den? Fra i går. Og ved du fra hvem? Fra Gigas."

"Det må du fortælle mig."

"Ja vist så. Men det er en lang historie."

"Å, fortæl bare, vi har jo god tid."

"Nå, ja, ser du, Valtin, – du ved jo nok, jeg er altid langt borte i mine tanker – langt borte. Og du ved jo også, at det kun er derfor, jeg holder ud. Om aftenen, når jeg er sammen med Regine, så læser jeg om børn eller skønne prinsesser, som flygter bort fra en slem konge eller en hård dronning – og du ved, der er mange af den slags historier, og det ikke blot i eventyrbøgerne, nej mange, mange flere, end du kan tænke dig, og somme tider synes jeg, at alle mennesker en gang i verden er flygtet bort fra deres elendighed."

Valtin rystede på hovedet.

"Ja, du ryster på hovedet. Og det kan også hænde mig, at jeg gør det. Men så nu i går, så havde jeg igen haft en drøm, naturligvis om flugt, og det var som om jeg fløj, og jeg havde det så godt og var så vel til mode. Men da jeg igen vågnede, var jeg bedrøvet og urolig til sinds. Og så tænkte jeg, det skal have en ende; du skal spørge Gigas, han skal sige dig, om det er noget ondt at flygte. Og så gik jeg til ham, i går ved middagstid, skønt jeg vel havde hørt, at han selv var i sorg og uro."

"Nå, og hvad sagde han så?"

"Jeg traf ham i haven mellem blomsterbedene, og så gik vi op og ned, som han gerne gør, og så talte vi om mangt og meget, og til sidst også om vor nådige herre kurfyrsten, der, som vi jo allerede ved, tænkte at blive én dag og én nat på sin Tangermünder borg. Og da jeg så så, at hans samvittighed ængstedes, lige som Trud og Gerdt, når de talte om ham, så tog jeg mod til mig og spurgte, hvad vel hans mening kunne være?

Om flugt vel altid var en slem, urigtig ting? Eller om det ikke også kunne være en retfærdig og tilladelig begyndelse på noget nyt?"

"Og hvad svarede han dig så?"

"Han tav længe stille. Men da vi kom til bænken, som står ved enden af midtergangen, sagde han: 'Sæt dig ned, Grete. Og sig mig nu, hvordan du falder på et sådant spørgsmål?' Men jeg svarede ham ikke på det, og gentog blot alt og så ham imens stift ind i øjnene. Og det kunne jeg godt gøre uden at røbe mig for ham, for jeg havde nok mærket, at han ikke tænkte på andet end på den nådige, strenge herre, kurfyrsten, som var faldet fra, og at han endnu stadig tænkte på alt muligt slemt, som kunne kue ham selv. Til sidst tog han min hånd og sagde: 'Ja, Grete, det er et svært spørgsmål, og jeg tænker vi må først bede, hver gang, at vi ikke skal falde i fristelse, og derpå at Guds nåde over alt, hvor vi er tvivlende og usikre i vort sind, må lade os finde den rette vej. For den rette vej er ofte omskiftelig, og når det i dag er vor pligt at holde ud i lydighed, så kan det i morgen være vor pligt *ikke* at lyde, men ved flugt at unddrage os noget slet. Men ét gælder i dag og alle dage. Vi må i vor gøren og laden, om vi flygter eller holder ud, følge et højere kald.' Og så fortalte han mig om Fiskebækpræsten og om hans flugt."

"Men han må da vel også have fortalt dig mere?"

"Nej. Måske ville han have gjort det, men den gamle Peter Guntz kom og afbrød os. Og nu vidste jeg jo også, hvad jeg ville vide, og at også flugt kan være det rette. Og da jeg gik hjemad tænkte jeg på alle dem, som var flygtet. Josef og Marie flygtede. Og Petrus flygtede ud af fængslet."

"Men Herrens engel førte dem," sagde Valtin. "Og de flygtede for Guds og for troens skyld."

Det lod til, at disse ord ramte Gretes samvittighed, for hun tav. Endelig sagde hun: "Ja, for Guds og troens skyld. Men også for livets og retfærdighedens skyld. Jeg kan ikke tåle at se uretfærdighed og heller ikke selv at lide uret."

"Men du ved, at vi skal være tålmodige og elske vore fjender."

"Ja, det ved jeg, men jeg kan det ikke."

"Fordi du ikke vil."

"Nej, jeg vil det ikke."

Og da de havde talt så længe vendte de sig igen om og så, at solen allerede var nede, og at borgtårnene glødede i aftenrøden. "Det er på tide, at vi går hjem," sagde Valtin, "ellers kommer vi for sent og Trud er hjemme før vi."

"Lad hende det." sagde Grete letsindigt. "Jeg har ikke mere lyst til at komme hjem. Det er mig, som om dette var min sidste dag og som om jeg nu skulle bort. Endnu i dag. Straks. Vil du?"

Valtin så angst og spørgende på hende.

"Du vil ikke? Sig det kun. Du er bange."

"Jo, jeg vil, Grete. Jeg vil ganske sikkert. Men jeg må først selv indse, at det ikke kan gå på anden måde. Og hvis jeg har lovet dig noget andet den gang på borgen, da pigerne sang og sommertågen steg, så skulle du ikke tage mig på ordet. Det var uret."

Hun kastede med nakken, men sagde ingen ting og tog hans arm. Og således skred de ned til færgen. Stjernerne var snart oppe og spejlede sig i den stille strøm, mens myggesværmene stod som røgsøjler over dem. Oppe på borgen strålede lysene endnu, ellers var alt stille, og kun langt, langt borte hørte man

endnu sang, som mere og mere døde hen. Det var småborgerne, som med deres tjenestefolk igen vendte tilbage til byen fra ydergården. Og imens plaskede færgens åreslag ensformigt, og nu lagde den til, og Valtin og Grete sprang i land.

De undgik så vidt muligt byen og tog vejen over Tangerengen, hen over hvilken nu hvide, fugtige tåger steg frem mod dem. De høje natlys ragede med spidsen op over tågerne og blandede deres duft med høet, som nyslået lå på begge sider af vejen. De talte ikke sammen, og Valtin søgte blot at jage flagermusene bort, som fra de gamle kirkemure flagrede omkring dem. Så kom de til Vandporten, og slog ind på den samme rundgang, som de før havde taget, stadig mellem haverne og stadsmuren. Og nu stod de foran den Mindeske haveport.

"Godnat, Valtin," sagde Grete roligt og næsten ligegyldigt. Men da han gik uden at se på hende, kaldte hun ham igen tilbage. Og han vendte sig om og løb hen til hende. Og de omfavnede og kyssede hinanden. "Glem, hvad jeg sagde, Valtin. Jeg ved, at du ikke er bange. For du elsker mig. Og de, som elsker hinanden, de er ikke bange. Og endnu ét. Kom om en halv time ned i haven hos jer, og vent på mig dér. Jeg er så forunderlig til mode og jeg må se dig én gang til. For hør nu, jeg ved det sikkert, nu sker der snart noget; jeg føler det ganske tydeligt *her*." Og hun lagde sin hånd på sit hjerte og skælvede.

Og han lovede det, og så skiltes de.

13. Flugten

Porten var kun skudt til, og allerede nede fra haven var det tydeligt at se, at Trud imidlertid måtte være kommet hjem. Gardinerne hang endnu ned, og de hurtigt skiftende skygger viste tydeligt, at der blev båret et lys omkring derinde. Grete steg op ad de trappetrin, som førte fra haven op til gården, trykkede lågen i lås og følte sig frem over gård og trappe ind til bagværelset i andet stokværk. Døren stod åben, sagtens for varmens skyld, og Grete så ind. Hvad hun så, var kun det, hun havde ventet. Vuggetæppet lå slået til side, og Trud, i fuldt puds og stads, som hun lige kom fra festen, stod bøjet over vuggen og puslede ved barnet, som lå ganske stille og kun nu og da vred sig i krampetrækninger. Hendes stive pibekrave var trykket flad og hendes hår halvt nedfaldet, men hendes sølvbælte, som havde været hende i vejen, da hun tog barnet op og ned, havde hun taget af og hængt på fodbrættet af vuggen. Og nu rejste hun sig, da hun så Grete stå for sig.

"Ej, se mig Grete. Er du allerede kommet hjem!" sagde hun bittert, tydeligt kæmpende med sit indre oprør. "Hvor har du været henne?"

"Ude."

"Ude? Og jeg havde dog strengt forbudt det."

"Forbudt?"

"Ja, forbudt! Og se nu barnet. Det er et Guds under, hvis vi beholder ham i live. Og skulle det dø, så er skylden *din*."

"Det skal du ikke sige, Trud," svarede Grete roligt, mens det trak om hendes mundvige. "Skænd på mig. Skænd, fordi jeg gik

min vej, det har du lov til, det kan du gøre. Men du skal ikke sige, jeg har forsømt den lille, mod barnet har du intet at bebrejde mig. Jeg lod Regine blive hos det, og Regine har været tredive år i huset. Og hun har været barnepige for Gerdt, og hun har været min barnepige og hun har opdraget mig."

"Ja, det har hun. Og til hvad? Du ved det og jeg ved det. Og hele byen vil snart nok få det at vide … Du stakkel! Men det har du arvet."

"Sig ikke *det*, Trud. Intet om *hende*. Jeg vil ikke høre det."

"Men du *skal* høre det. Utaknemmelige skabning!"

Grete lo.

"Ja le kun, du tiggerunge! For det er du. Intet andet. Et omstrejfende kvindfolk var hun, og ingen ved, hvorfra hun kom. Men nu forstår vi hende, for vi kender *dig*. Fremmed yngel er I og Djævelen selv ser ud af jeres sorte øjne."

"Du lyver."

Men Trud, som ikke mere var herre over sig selv, løftede sin hånd og slog efter hende.

Grete trådte et skridt tilbage, det svimlede for hende. Men så greb hun uden at vide, hvad hun gjorde, efter Truds sølvbælte, som hang over vuggen og slyngede det i ansigtet på den forhadte svigerinde. Denne skreg højt af smerte og holdt sig med møje fast ved et bord, som stod bag hende, og Grete så nu, at sølvkrogene i det lange bælte havde såret Trud hårdt i panden eller tindingen, for der randt en blodstribe ned ad hendes venstre kind. Men hun blev slet ikke forfærdet over dette syn og følte kun en dobbelt lyksalig fryd over at have tilfredsstillet sit had og vundet sin frihed igen. Ja, frihed! Nu var hun færdig med dette hus. For ét stod fast for hendes tanke, hun kunne

ikke blive der længere. Bort måtte hun, og det straks. Og hun fløj ned ad trappen, over gang og gård ind i haven.

Og der voksede hindbærbuskene som den gang, da hun havde stået med Valtin imellem de høje grene og snakket om iriskreden, men hendes forvildede sjæl huskede ikke mere på hin time fuld af stille lykke. Hun klatrede blot hurtigt op og lyttede spændt, om Valtin allerede skulle være der. Han var den ikke endnu. Og så sprang hun fra gærdet ned i den Zernitzske have og skjulte sig i lysthuset.

For at han ville komme, det vidste hun.

Et kvarter var forløbet, da Grete hørte skridt komme fra gården. Det var ham og hun løb ham i møde. "Valtin, min eneste Valtin! Ak, så er det dog dig! Nu er det kommet som det måtte komme." Og så fortalte hun ham, hvad der var sket. "Jeg vidste det jo. Alt sammen, alt sammen. Og nu må jeg bort. Endnu i nat. Vil du, Valtin?"

Mens Grete talte, var de af forsigtighed, for ikke at blive set, gået fra midtergangen hen i havens skyggeside, og Valtin sagde blot: "Ja, Grete, jeg vil. Hvad det kan føre til, det ved jeg ikke. Men jeg ser jo, at du må af sted. Og det har jeg svoret mig selv, at så snart jeg indser, at du må bort, så vil jeg også, for jeg vil følge dig. Og ser du, Grete, det er dog egentlig min skyld. For du ville ikke gå fra barnet, og det var mig, som overtalte dig og gjorde dig trodsig og spurgte dig, hvem der vel havde med at forbyde dig noget.

Sig ikke nej," vedblev han, da han så hende ryste på hovedet. "Det er dog således. Og når det kommer til stykket, hvad gør det så egentlig? Du eller jeg, det kommer ud på ét, hvem der har skylden. Det måtte dog til sidst komme sådan, for dig og for

mig. Også for mig, tro du mig, Grete. Emrentz er ikke så slem som Trud, og vi har det nu ret godt sammen. Men hvor længe? Det er dog kun halvt fred, og krigen truer altid. En stedmoder er dog en stedmoder, det er akkurat det samme. Og om hun end ıer, så har hun dog intet hjerte for mig, og der hvor hjertet mangler, der mangler dog det det bedste."

"Du vil altså?"

"Ja, Grete."

"Så lad os gå. Om en time. Klokken elleve venter jeg udenfor … Og skynd dig nu, for jorden brænder under mine fødder."

Og dermed skiltes de.

Da Grete straks efter stod ovre i sin egen have, skyndte hun sig langs med vinspalieren ind i gården. Men her faldt det hende ind, at hun jo kunne møde sin broder Gerdt, når hun gik ind. Og når han var ophidset, glemte han, som det ofte er tilfældet med svage karakterer, al træthed og svaghed og kunne komme i det heftigste raseri. Hvis han nu trådte i vejen for hende? Hvis han mishandlede hende? Hun skælvede ved den blotte tanke og sneg sig så lydløst som muligt op ad trappen. Da hun kom forbi den kun på klem stående dør til bagværelset hørte hun, at Trud og Gerdt talte sammen.

"Hun må ud af huset," sagde Trud, "jeg gider ikke længere se den heks om mig."

"Men hvor skal vi hen med hende?" spurgte Gerdt.

"Å, det kommer vi nok ud af; hvor der er en vilje, der findes også en udvej, siger ordsproget. Jeg har tænkt på nonnerne i Arendsee, det er hverken for nær eller for langt borte. Og der

hører hun til. For hun er katolsk i hjertet, hvad så Gigas siger; og altid, når hun taler med mig, så leder hun efter den lille kapsel med splinten, og hun holder fast på den med begge hænder. Og når hun så tier stille, så bevæger hun læberne, og jeg tør sværge på, hun beder til den hellige jomfru."

Mere kunne Grete ikke høre, for barnet, som hidtil havde ligget roligt, begyndte igen at klynke, og Grete benyttede øjeblikket og følte sig forsigtigt videre frem til det næste trapperækværk og op i sit gavlværelse.

Månen skinnede på tagene overfor, og dens skin gav netop lys nok til at man tydeligt kunne skelne alt. Døren til kammeret ved siden stod åben, og Regine sad og sov ved fodenden af sengen. "Det er godt således," sagde Grete og åbnede skab og kiste og tog ud, hvad hun syntes om, bandt et sort silketørklæde om hovedet og skjulte på sit bryst et lille perlehalsbånd, som den gamle Jacob Minde havde givet hende på hendes konfirmationsdag. Andet havde hun ikke. Og nu var hun færdig og holdt sin bylt i hånden. Men hun var endnu ikke færdig. Ikke således ville hun gå. På dørtærsklen knælede hun ned og anråbte Gud om hans bistand og om hans tilgivelse, hvis hun handlede urigtigt i det, som forestod. Og hede tårer ledsagede hendes bøn. Så rejste hun sig og kyssede Regine, som søvndrukken fo'r op og nævnede sin kæledægges navn, men inden hun havde rystet søvnen af sig og kunne finde sig til rette, var Grete borte og gled, idet hun støttede sig med højre hånd, ned ad de stejle trin på den øverste trappe. Nu lyttede hun igen. Barnet klynkede endnu sagte og vuggen gik med heftige stød, mens Trud stod bøjet over barnet og rask og

utålmodig nynnede sine vuggesange. Gerdt tav, måske sov han allerede.

I næste øjeblik var hun nede ad trappen, over gård og have, og stod der ude ved porten.

Valtin ventede allerede. Han havde foruden den jakke, han ellers bar, taget en tyk friserfrakke på, og i det tætte græs foran ham lå en smal, høj stige, sådan en, som man i kirsebærtiden plejer at stille op i træerne. Grete trådte hen til ham og gav ham hånden. Den brede skygge, som faldt på græsset hindrede hende i at se stigen, men desto tydeligere så hun hans vinterlige påklædning. Og hun brast i latter; for opfattelse af det komiske havde hun endnu. Og Valtin lo godmodigt med og sagde: "Det er til dig, Grete, når du fryser. Det er koldt om natten, også en sommernat." Og nu slog klokken elleve, og klokkeslagene erindrede dem igen om det, som de havde for. Valtin lagde stigen til muren og Grete steg op. I næste øjeblik var han selv deroppe og trak stigen op efter sig og stillede den til mod ydersiden. Og nu var de fri. De så på hinanden og trak vejret dybt; og trylleriet af billedet omkring dem lod dem en tid lang glemme deres lidelse og fare. Tågen var trukket bort, sølvgrønne enge strakte sig rundt omkring, og imellem dem glimtede floden, som månen netop byggede strålebro over. Ikke en lyd hørtes uden vandets mumlen og klokkens slag, som slog bag efter på en af byens kirker.

De tog hinanden i hånden og ilede med raske skridt ned imod floden.

"Vil du sætte over?" spurgte Grete.

"Nej, jeg vil blot gøre en båd løs. Så tror De, at vi er på den anden side."

Og da de snart efter så den løsnede båd drive midt i strømmen, holdt de sig igen til siden, hen over den dugglinsende Tangereng, og bøjede i en stor kreds rundt om borghøjen og slog til sidst ind på en markvej, der førte lige ved siden af den store gade ned til Lorenzskoven.

Da de næsten havde nået skovbrynet, sagde Grete: "Jeg er bange."

"Er du bange for skoven?"

"Nej. For dig."

Valtin lo. "Ja, nu er det for sent, Grete. Nu må du tage det, som det kan falde sig. Og om jeg ville skære din lille finger af, eller om jeg ville knuse dig, af had eller af kærlighed, så måtte du finde dig i det." Han ville kærligt stryge hende over håret, så vidt det stak frem under det sorte hovedtørklæde, men hun rev sig løs fra ham og sagde: "Lad mig være. Jeg ved ikke, hvad det er, men så længe vi er i skoven, Valtin, må du hverken se kærligt på mig eller kysse mig. Her under stjernerne ser Gud os, men der inde i skoven er al ting nat og mørke. Og mørket betyder det onde. Jeg ved nok, at det er barnagtigt, for vi to hører jo nu sammen i liv og i død, men jeg føler det nu således, som jeg siger dig det, og du man gøre mig til vilje. Lov mig det."

"Jeg lover dig det. Alt, hvad du vil."

"Og du vil også holde det."

"Ja, jeg vil holde det."

Og nu tog hun igen hans hånd, og de slog ind på den vej, som førte dem ind i den store skov. Her var det næsten så lyst som om dagen, og de viste hinanden stedet, hvor majtræet den gang havde stået og hvor de selv havde siddet i skyggekanten lige ved skovåbningerne på de omvæltede kurve og havde sæt på

fugleskydningen og på dansen under lindetræet. Og så gik de videre ind i skoven, idet de stadig holdt sig på den brede fodsti, som undertiden syntes at tabe sig ganske i krattet.

De talte kun lidt. Endelig sagde Grete: "Hvorhen går vi?"

"Ind i det Lüneburgske, tænker jeg. Og så videre ad Lübeck til. Der har jeg bekendte."

"Og ved du vejen?"

"Nej, Grete, vejen ikke, men retningen. Vi skal hele tiden følge floden. Det kan ikke være længere end fem mil. Så er vi ved grænsen, som går ved Neumühlen. Og de Tangermündeske stadsryttere ser igennem fingre, selv om de er efter os."

"Tror du, de vil skynde sig meget for at indhente os?"

"Måske."

"Å ja, måske, men ikke synderligt. De vil lade os fare og være glade til, at vi er borte. Og om også din fader vil have det anderledes, så vil nok Emrentz snakke ham fra det. Og vil ikke Emrentz, så vil Trud."

Og nu fortalte hun den samtale mellem Gerdt og Trud, som hun havde hørt i bagværelset, da døren stod på klem.

Således havde de vel gået ti timer. Månen var netop gået ned, da Grete ganske sagte hviskede: "Lad os sætte os, Valtin. Mine fødder kan ikke bære mig længere." Og det var ganske som den gang, da de som børn havde forvildet sig i skoven. Men han bød hende at holde tappert ud, til de igen kom til en lys plads. Og nu var det virkelig, som om skoven begyndte at lysne, stammerne stod med større mellemrum, og Valtin sagde: "Her, Grete, her vil vi hvile os." Og dødtræt, som hun var, kastede hun sig ned og strakte sig i mosset. Et øjeblik efter faldt hendes øjne til. Han skød hendes bylt som pude ind under hovedet og dækkede

hende sagte til med sin vinterfrakke, som han selv kun tog en flig af.

Og så sov han ind ved siden af hende.

14. På tømmerflåden

Da de vågnede, lå alt omkring dem i det klareste solskin. De havde sovet lige ved udkanten af den store Lorenzskov, som her gik lige ned til floden med en fremspringende spids, og de røde fingerbølblomster stod i høje buske omkring dem. Et par blomster havde morgenvinden rystet ned på Grete, og en af dem tog hun og sagde: "Hvad spår den mig? Det er en eventyrblomst."

"Ja, det er det. Og den betyder, at du er en fortryllet prinsesse eller en heks."

"Fy, det må du ikke sige."

"Hvorfor ikke det?"

"Fordi det er det, Trud altid har sagt … Men ved du hvad, Valtin, jeg er sulten."

Og dermed rejste de sig fra deres hvilested og gik stadig sladrende langs med vandet, til de længere nede ved floden, der hvor skovspidsen igen drejede af, kom til et skov- eller færgehus. Det var måske begge dele. Først ville de gå ind sammen, men så fik Valtin en anden idé og sagde: "Nej, bliv du her; det er bedre, jeg går alene." Og et øjeblik efter kom han igen med brød og mælk, og så snart han fik øje på Grete, holdt han allerede langt borte fra hænderne i vejret for at vise, hvad han bragte med. Og de satte sig ned i det høje græs med floden rislende for deres fødder og morgenhimlen over sig. "Gid maden altid måtte smage os så godt," sagde Valtin. Og Grete så venligt på ham og nikkede.

Mens de sad således og mere drømte end talte, bemærkede de, at midt ad floden kom en stor tømmerflåde drivende; det var lange, sammenbundne træstammer, hvorpå man tydeligt kunne skelne fire personer, tre mænd og en kone. To af mændene stod foran på spidsen af flåden, mens den tredje, der efter hans raske, kraftige bevægelser at dømme måtte være den yngste, styrede roret. "Hvad mener du," sagde Valtin, "om vi to sejlede med? Du er træt af at gå. Og der midt på floden vil ingen søge efter os."

Grete så ud til at være i tvivl; men Valtin føjede til: "Lad os dog prøve; jeg råber over til dem, og hvis de holder stille og sætter båden ud, så tager vi det som et tegn på, at det skal være så." Og han sprang op og råbte: "Hoiho!" den ene gang efter den anden.

Fløderne røbede i begyndelsen ringe lyst til at agte på dette tilråb, men da Valtin ikke holdt op, løsnede han, som stod ved roret, en båd, som slæbte efter flåden, og i næste øjeblik var han med et par åretag ved bredden.

"Hoiho! Hvad hoiho?"

Nu hørte Valtin nok, at det var vender eller böhmere, som ville til Hamborg, og så fremkom han med sit andragende, så godt han kunne. Böhmeren forstod det endelig og betingede sig en betaling, som var så ringe, at Valtin straks gav ham den.

Og så roede de over til tømmerflåden.

Da de lagde til ved den, kom de to andre mænd også, og med dem talte den yngste nu og rakte dem pengestykket. De lod til at være tilfredse, og den ældste, som allerede var en mand på over halvtreds år og efter alle tegn at dømme anføreren, lettede på sin firkantede, med pelsværk besatte hue og bød Grete og straks derpå Valtin sin hånd for at være dem behjælpelig med at

komme over på flåden. Det var temmelig langt mod bagsiden, ikke langt fra den store drejebjælke, der tjente som ror, og vore to flygtninge tog plads nær ved den. De syntes godt om alting, og Grete glædede sig over, at Valtin havde haft mod til at kalde fløderne til, men bedst syntes de dog om manden ved roret, som var livlig og munter og anstrengte sig for at gøre dem deres ophold så behageligt som muligt. Han snakkede med dem, så godt et par ord tillod det, og han var opfindsom med stadig ny opmærksomheder.

Da solen allerede stod temmelig højt på himlen, så han at strålerne, som vandet kastede tilbage, blændede de unge folk, og næppe havde han bemærket det, før han lagde roret i Valtins hånd og gav sig til at lave et telt af brædder og et stykke sejldug til dem. De satte sig så under det og nød nu først rigtigt rejsens skønhed. Langs bredden stod der høje siv, og når flåden strejfede det grønne sivbælte, fløj vandfuglene op i store skyer og faldt bag efter plaskende og skrigende ned igen på fjernere beliggende steder. Himlen hvælvede sig over dem, mere og mere blå, og en middagsvind, som blæste op, strøg forfriskende forbi og kølede dagens hede. Forude, skilt fra dem ved flådens hele længde, stod stadig de to ældre mænd og fiskede, og på deres holdning var det kun alt for let at mærke, at de var lidet fornøjede med deres fangst. Det var også uafladeligt små fisk, som blinkede i solen hver gang de trak snoren op. Men nu gav de et glædesskrig, og en brasen, så stor og svær, at den var lige ved at rive snoren over, fløj om bord med et ryk. Det var det, de havde ventet på, og nu rystede de karret med dets indhold ud igen, fyldte det med frisk vand og bar deres store fangst som i triumf hen til midten af flåden, hvor allerede i nogen tid en klar,

hvirvlende køkkenrøg havde antydet forberedelserne til måltidet. Og her arbejdede virkelig også flittigt og støjende et ungt fruentimmer, som med sine stikkende, kulsorte øjne vel nu og da flygtigt så over til de nyankomne, men som for øvrigt ved sin hele holdning hverken havde lagt glæde eller deltagelse for dagen.

Og videre og videre svømmede flåden, og mere og mere stille blev dagen. Også manden ved roret tav nu, og Valtin og Grete hørte ikke andet end vandets skvulpen og rorets knagen, og derimellem køkkenstøjen, som det unge fruentimmer, efterhånden som spisetiden nærmede sig, mere og mere lod til at finde behag i. Og nu tog hun en blank tallerken, holdt den højt i vejret og slog med en slev på ydersiden. Det var tegnet, og de samlede sig nu alle om ildstedet. Kun Valtin og Grete blev tilbage, men den gamle kom straks hen til dem, og efter en kort tale, som de ikke forstod et ord af, tog han Grete ved hånden, og idet han udsøgte de tørreste og letteste steder at gå på, førte han dem hen til midten af flåden.

Og først nu så vore flygtninge, hvor forunderligt, men tillige hvor hensigtsmæssigt, den herværende kogeindretning var opbygget og indrettet. Hele flåden, mere end ti skridt i firkant, var dækket med tykke græstørv, hvorpå igen, ligeledes opstablet af græstørv, et tre fod højt og uforholdsmæssigt bredt ildsted var anbragt. I dette var der udskåret huller, hvori gryderne stod, og rundt om dem flammede flere små brande nok så lystigt. Og nu satte mændene sig foran arnestedet, således at de kunne se ned ad floden, og indtog deres måltid, som bestod først af en suppe af høns og hirse og så af fisken, som de havde fanget. – Alle lod sig maden smage godt, og da Valtin hen imod

slutningen af måltidet forundrede sig over deres vellevned, lo den gamle og beskrev en kreds med sin højre hånd, som om han ville antyde, at stranden og landet med alt, hvad derpå krøb og fløj, var pligtigt at betale dem skat.

Og nu var måltidet til ende, og Grete og Valtin søgte, efter at de havde takket, tilbage til deres telt ved roret.

De måtte allerede være rejst milevidt forbi Neumühlen og havde kunnet ønske sig til lykke med det, hvis ikke det unge fruentimmer med de blanke fletninger og de sorte stikkende øjne havde været. Valtin bemærkede intet, men det var ikke undgået den mere skarpsynede Grete, at hun siden middag ikke havde haft sine øjne fra dem og øjensynlig lurede på et eller andet. Om det var jalousi eller begærlighed, var det ikke godt at blive klog på, men noget godt kunne det ikke være, og da dagen hældede, rykkede Grete nærmere til Valtin og meddelte ham sine bekymringer. Denne rystede på hovedet og ville ikke høre på det, og Grete glemte det straks igen, da der henad solnedgang begyndte at røre sig et nyt liv på flåden. Den gamle tog en violin, og den unge kvindeperson, som imidlertid havde pyntet sig og taget et rødt forklæde på, opførte en bøhmisk dans med den unge fyr. Derefter satte de sig ved skorstenen og sang viser, som den gamle ledsagede med et par strøg på violinen.

Nu kom tusmørket, og stjernerne begyndte mat at blinke. Tømmerflåden havde lagt til ved bredden, som her skråede fladt ned, lige ved vandet, men omtrent en tredive skridt oppe viste der sig en stejl skråning. Det var endnu lyst nok til at skelne den rødgule tone i jordsmonnet. Alt tav, og kun Grete,

hvis mistanke kom igen, sagde sagte: "Valtin, jeg havde dog ret. Jeg er bange."

"Tror du virkelig, det er onde mennesker?"

"Ikke egentlig onde mennesker, tror jeg, men de vil ikke kunne modstå fristelsen. Du har ladet dem se dine penge, og fruentimmeret har set, at jeg bærer smykker. De vil dog til sidst udplyndre os. Og hvis du sætter dig til modværge, så er vor sidste time slået."

Valtin betænkte sig lidt og sagde så: "Jeg er bange for, det forholder sig, som du siger. Og så må vi da igen fly. Ak, altid flygte. Endnu på flugt må vi igen flygte." Og han sukkede sagte.

Grete hørte nok klagen, men hun forstod tillige, at der ikke var nogen bebrejdelse i den, og så tog hun hans hånd og så bønligt på ham. Hun kendte nok sin magt over ham. Og denne magt havde også denne gang sin virkning, og alting blev igen godt.

Det traf sig så heldigt, at flåden netop var gledet op på strandbredden med agterenden. De meddelte hinanden det og kom overens om at lægge en sølvmønt på sejldugen, som de havde haft til tag hele dagen, og så snart alle sov, ville de med et eneste spring hoppe i land. Når de så først var kommet op ad den stejle bakke, så kunne vel ingen mere forfølge dem. Og om også man ville løbe efter dem, så havde det ingen nød, for søfolk træder tungt til og er ikke let til bens.

Mens de talte således, var månen stået op. Det skræmte dem en smule. Men der var også skyer på himlen, og nu ventede de, at disse skulle trække op og dække månen.

Og da det var sket, sagde Valtin: "Nu", og idet de bad Gud hjælpe dem, sprang de fra flåden i land. Det mudrede vand,

som her stod om et par siv, plaskede højt, men det brød de sig ikke om, og i næste øjeblik klatrede de op ad lerbakken og gik nu rask over marken og af sted i mørket.

Ingen fulgte dem.

15. Tre år senere

Tre år var imidlertid forløbet, og igen malede høsten bladene røde; over alt i Altmark, og ikke mindst i den lille by Arendsee, hvis endeløst lange gade tillige var dens eneste, og som til venstre bestod af huse med haver og til højre af klosterbygninger og mellemliggende levende hegn. Bag ved en af disse hække, som skiftevis bestod af tjørn og liguster, så man en på søjler hvilende korsgang, i hvis firkantede midte klosterkirkegården lå, vild og ubeskyttet, men kun så meget desto smukkere for det. Enkelte murede gravsteder skimtedes mellem alle slags høstblomster og højt græs, men de fleste skjulte sig i skyggen af gamle pæretræer, hvis grene frugten tyngede helt ned til jorden. En fremmed, som drog forbi, ville have glædet sig ved dette syn, som just nu, da solen var ved at gå ned, var vidunderlig skønt; men et par Arendseer borgere, som tillige var håndværkere og agerdyrkere, kom forbi med deres heste fra marken og agtede ikke på det velbekendte syn, men standsede først, da de var tredive skridt forbi gærdet og på den anden side af gaden opdagede tre tæt pakkede vogne, som ved den gamle kro næsten spærrede den allerede i forvejen smalle indkørsel.

"Se der, Kersten, der er de alle sammen. Men var der ikke flere?"

"Nej, i dag ikke. Men ved du det, Hanne, de spiller nu ikke blot med trolde og dukker. De kommer nu selv ud."

"Ak, det har jeg jo også hørt. Virkelige mennesker. Ak, du min Gud, hvad må man dog alt opleve."

Og dermed drog de forbi videre ind i byen.

Det var ganske rigtigt, som de to landmænd havde sagt. Dukkekomedianterne havde, som det den gang begyndte at blive brug, ladet deres dukker blive i kassen, og i stedet for dem optrådte de nu i egen person. De var samme eftermiddag kommet til byen og havde nu gjort sig det mageligt i bedestedet, hvor deres vogn holdt foran. Der sad de nu, fire om et bord i den store skænkestue, og gjorde ende på de penge, som det Salzwedelske Michaeli-marked havde indbragt dem. For derfra kom de netop. To af dem er gamle bekendte af os. Den sorthårede med en skramme tværs over panden, var den samme, som vi hin klare juliformiddag, da vor historie begyndte, så drage forbi Emrentz' vindue, og den, som sad ved hans side, ja det måtte, hvis ikke alt slog fejl, være den magre, benskøre fyr i den hvide skjorte og med filthatten på, som om dagen slog på tromme, og om aftenen, i alt fald afbildet i træ, forestillede bødlen i "Dommedag". Ja, det var virkelig dem, alle sammen omstrejfende folk, for nu kom også den store, statelige kone, som den gang i halvt spansk, halvt tyrkisk dragt havde redet imellem dem. Også i dag var hun forunderligt klædt, men i stedet for det lange sorte slør med guldstjernerne bar hun et skarlagenrødt tørklæde, som hun fuld af majestæt havde slynget sig om skuldrene som en slags kroningskåbe.

"Å, Zenobia," råbte de alle og rykkede sammen for at give hende plads ved bordet. Sammen med hende trådte værten ind med et par kander i hånden og overtraf sig selv i hurtighed og tjenstvillighed mod sine gæster. Han vidste nok, at de var kommet med fulde punge, og desforuden havde fribrev og godt

vidnesbyrd at fremvise fra hele verdens øvrigheder. Hvad ville han så forlange mere?

"Hr. vært," råbte den sorthårede, som også i dag spillede herren, "de Salzwedeler folk syntes jeg godt om. De vender ikke ængsteligt hver skilling i hånden. To gange om dagen spillede vi, først med dukkerne, og så vi selv. Og altid havde vi fuldt hus. Et lystigt folkefærd, ikke sandt, hr. vært? Hvordan er nu den sang om de Salzwedeler? Ja, I kender den vel?"

"Ja, vist så; hvem i hele Altmark skulle vel ikke kende *den*? Det er en god sang og sådan lyder den:

De Stendalere drikker gerne vin,
hver Gardelegener er en junker fin,
I Tangermünde er frugtbar muld,
men Salzwedlerne de har gods og guld."

"Ja, det har de, det har de," råbte alle i munden på hinanden, og værten gentog: "Ja, et godt vers, I herrer. Kun er Arendseerne glemt i det."

"Ej, hvorfor siger I glemt? Sådan et vers er jo ikke som Fadervor, hvor man intet kan lægge til og intet tage fra. Hvad der mangler, det kan vi jo lægge til. Kan I ikke lave et rim, hr. vært? En vært må kunne al ting, rime såvel som regne."

"Ja, regne," råbte hele koret.

"Dril ham bare ikke, så får han ingen ting lavet. Og jeg ser jo allerede på ham, at han lirker på det. Nå, har I det?"

"Ja … De Stendalere drikker gerne vin …"

"Nej, nej, ikke det, det er jo den gamle lire; vi vil høre det nye rim, det om de Arendseer."

Og så gik det med larmen og skrigen, indtil værten forlangte en pause og med skælmsk alvor deklamerede over bordet:

"De Arendseer har bare strå,
men så har de femten nonner små."

"Femten nonner! Har I hørt mage? Men hvor har de da femten nonner fra? Der er jo ikke nonner mere. Jeg mener her i landet. Sydpå i riget, der har de nok af dem. Ikke sandt, Zenobia? Men her! Her er det jo alt sammen forbi, hvad de kalder "sækularisere". Vi har nok mærket det. Og det gjorde jeres forforrige hr. kurfyrste, hr. Joachim, som jeg selv har set blive begravet. Det var første gang, min salig fader kom her op i det Wittenbergske, i anno 71, da var jeg endnu et barn."

"Ja, det er nok forbi med nonnerne. Men der er dog endnu nogle over alt her i landet. Og selv om vor gamle Roggenstroh hver søndag præker mod dem, så hjælper det ham ingen ting, de bliver her dog. Og hvorfor bliver de? Fordi de adelige holder med dem. Og deroppe i Køln ved Spree, nå, der ved man nok, der sidder også de små junkere i rådet og kniber det ene øje til."

"Godt, godt, gerne for mig. Lad os lade junkerne og nonnerne om det. Der må vel også være nonner til. Ikke sandt, Zenobia?"

Zenobia trak sit røde draperi fastere om sine skuldre, og tav fremdeles med kongelig værdighed.

"Nå, så de har femten nonner små. Hør, hr. vært, I har minsandten gjort det vers godt, meget godt. I kunne gerne skrive stykker for os. Hvad mener du, Nazerl, vi har såmænd haft dårlige nok! Men lad os synge; syng du for, Matthes."

Og den tiltalte, som lod til at være den eneste plattyske af hele selskabet, at dømme af hans stride, røde hår og fremfor alt af hans uhyre fregner, intonerede med hæs stemme: "Kejser Karolus sin bedste hest".

"Nej, nej, ikke den," afbrød han med skrammen, "den kan Zenobia ikke tåle; det synger jo soldaterne. Syng du, Hinterlachr. Men noget fint og nydeligt."

Og Hinterlachr sang:

"I Bacharach ved Rhin, ved Rhin,
der gjorde jeg det godt,
værtinden var så fin, så fin,
så fin, så fin.
Og da vi var alene ..."

"Å, hvilket dumt vrøvl. Altid om kvindfolk og kvindfolk. Å, de mener slet ikke noget med det, og allermindst en rigtig værtinde. Hun ler bare ad dig. Nazerl, lad os nu se, hvordan du kan gøre dine sager. Men ingen ting om kvindfolk, hører du det. Dét har du at holde dig til." Og dermed skød han en ny kande vin, som værten lige havde bragt, hen til ham.

Og Nazerl begyndte:

"Den kærest, som jeg elske må,
den ligger hos værten i kælder,
den har af træ en kjole på
og hedder muskateller.
Jeg har så mangen herlig nat
forlystet mig med denne skat;
hun lærte mig at synge."

"Ja, det kan jeg lide – den kærest, som jeg elske må – *det* var godt. Nazerl traf det. Hvad mener du, Zenobia?"

Og alle gentog verset og klinkede med kander og bægre.

"I må ikke støje sådan," sagde den, som havde slået så dårligt an med "Bacharach ved Rhinen". "Han ligger her lige over

hovedet på os, og jeg tror, han gør det ikke meget længere."

Zenobia nikkede.

Således gik det til nedenunder. Men deroppe, på et knippe halm, hvorover der var bredt et lagen, lå en syg med en pude under hovedet og et par klædningsstykker over sig. Ved siden af ham på en skammel sad en ung kone, bly og fremmed, og holdt med sin højre hånd i hanken på en kurv, som var gjort til vugge, med den venstre holdt hun den syges hånd. Denne lod til at have sovet et øjeblik, og da han nu igen slog øjnene op, bøjede hun sig ned til ham og spurgte sagte: "Hvorledes har du det?"

"Godt!"

"Ak, sig ikke godt. Din pande brænder, og jeg ser, hvor dit bryst banker. Min eneste, elskede Valtin, tilgiv mig, sig at du tilgiver mig."

"Hvilket, Grete? Hvad skulle jeg tilgive dig?"

"Hvad? Hvad? Å alt, alt. Jeg er skyld i din elendighed og jeg er skyld i din død. Men jeg vidste ikke bedre, og jeg ville det jo ikke. Jeg var endnu et barn, og jeg elskede dig så højt. Men ikke nok, ikke højt nok, og det var ikke den rette kærlighed. Ellers ville det være kommet anderledes, alt sammen anderledes."

"Ak, Grete, hold op!"

"Nej, jeg vil ikke holde op. Jeg vil udøse mit hjerte for dig. Ak, ellers er det de døende, som skrifter, men nu vil *jeg* skrifte for *dig*."

Han smilede. "Du har intet at skrifte for mig."

"Ak jo, ak jo. Meget, meget mere end du tror. For ser du, jeg har kun tænkt på mig selv; dét var det, dér ligger min skyld. Det kommer alt sammen fra Gud, også den uret, som vi har lidt, og

vi må lære at bære det. Det har Gigas ofte sagt mig, så ofte. Men jeg *ville* ikke bære det, og jeg har bygget op i had og utålmodighed. Og i mit had og min utålmodighed tvang jeg dig til at gå med mig, og jeg har stjålet livet og lykken fra dig."

Han rystede på hovedet og gentog stille: "Hold op, Grete, du har ikke stjålet lykken fra mig. Den kom kun anderledes end andre menneskers lykke. Husker du endnu, den gang vi sad på tømmerflåden og sivene strejfede os og vandfuglene fløj til vejrs – ak, hvor himlen da hvælvede sig blå og gylden over os, og hvor klar skinnede solen da på os. Ja, den gang var vi lykkelige. Og da vi så kom til Lübeck og havde Holstenerporten foran os, som så på os med sine grønne og røde teglsten, og da så musikken og fanebærerne kom imod os, som om vi skulle holde indtog, da lo vi og var glade i hjertet, for vi tog det for et godt tegn, og nu vidste vi, at vi ville få gode dage. Og det *fik* vi også, og vi ville have haft det endnu, hvis ikke den strid var kommet på, – for flittige dage er gode dage –. Ak, den strid, om meget og om intet. … Han mente jo, han havde lov til at tro det om dig, fordi vi var fattige og han rig og en rådsherres søn. Og så var det jo forbi … Men lad os ikke tale om dét, Grete. Hvad vi har lidt, det har vi lidt. Og giv mig nu barnet, at jeg kan glæde mig over det."

Grete stod op for at give ham barnet. Men før hun havde fået det op, blev han overfaldet af en kvælende hoste, sagtens af anstrengelsen ved at tale så meget; og da anfaldet endelig var forbi, lå han badet i sved, mat og med halvt tillukkede øjne som en døende.

Så forløb nogle minutter, før han igen var kommet sig lidt og syntes at ville have noget at drikke. I det mindste så han sig om, som om han søgte noget. Og ved siden af lyset stod der også en

krukke, hvori der af brødskorper og tynd eddike var lavet en drik. Men smagen bød ham imod, og han skubbede det bort og sagde: "Vand". Og Grete hentede vandkruset, som var stort og uhandeligt og meget for tungt til at drikke af; og mens hun stod ubestemt og tænkte over, hvorledes hun skulle give ham at drikke, rejste han sig møjsommeligt op og sagde smilende: "Af din hånd, Grete, blot et par dråber. Jeg behøver ikke meget." Og hun gjorde det og gav ham det. Men da han havde drukket, kunne hun ikke holde det ud længere og råbte, idet hun halvt i bøn og halvt i fortvivlelse strakte hænderne mod himlen: "Ak, at jeg skal leve! Valtin, min eneste elskede, tag mig med dig, mig og vort barn. Det, som endnu var her på jorden, var dig. Og nu går du. Og vi er til ingen nytte mere i verden."

"Nej, Grete, sig ikke det. Du må leve, leve for barnets skyld. Om også det bliver dig nok så svært. Og du vil det, for du har altid været tapper og modig. Jeg ved det nok. Og hør mig nu, og gør som jeg siger dig. Men buk dig ned til mig, for det bliver mig så svært."

Og hun rykkede nærmere til hans pude.

"Der må ske noget," sagde han, "og du kan ikke mere blive hos de omstrejfende folk der nede. Jeg vil ikke sige noget ondt om dem, for de har været gode mod os, men de er dog anderledes end vi. Og du må igen have et hjemsted og en arne og et hus og tro og love. Og lov mig derfor, at du vil skilles fra dem her, i fred og god forståelse, og drag så igen hjem og sig … ja sig … at det var min skyld."

Grete rystede heftigt på hovedet. At skyde skylden over på ham, syntes hun dog var det hårdeste. Men han lagde sin hånd på hendes mund og gentog blot: "… at det var min skyld. Og når

du har sagt det, Grete, sig så også, at du er kommet for at gøre alting godt igen, hvad du har forbrudt, og bed hende beholde dig som tjenestepige. Og sig, du forlanger ingen lykke mere, nej, blot ro og fred. Og så skal du knæle ned, ikke for *hende*, men for din broder Gerdt. Og så vil han nok rejse dig op ..."

"Ak, gid det måtte komme, som du siger. Men jeg kender ham bedre. Han vil true ad mig og jage mig bort fra sin dørtærskel, mig og barnet, og han vil give os stygge navne."

"Det er jeg ikke bange for. Men hvis han skulle være mere hårdhjertet end jeg troede, så forlang din arvelod af ham, den kan han ikke nægte dig. Og søg dig så en stille plet op og skab dig et hjem ved din egen arne. Gør det, Grete. Jeg ved, du har et stridigt sind, men tving dig for barnets skyld. Lov mig det. Vil du?"

"Ja, jeg vil."

Det var, som om hun ville sige noget mere, men i dette øjeblik trådte Zenobia ind og sagde: "Tænk blot, Grete, vi skal allerede spille i dag igen. '*Syndefaldet*' vil de have. Folk vil ikke lade os i ro. Men ser du, *Syndefaldet* uden englen, det lader sig ikke gøre. Og derfor er jeg nu kommet. Hvad mener du, Grete?"

Men Grete stirrede stift frem for sig.

"Gå du," sagde Valtin. "Træk kurven nærmere hen til mig og spil da så englen. Og når det sted kommer, hvor du løfter palmen op, så tænk på mig."

Og hun rykkede kurven nærmere til hans leje og bøjede sig ned over ham. Men han tog endnu en gang hendes hånd og sagde: "Lev nu vel, Grete, og glem det ikke. Jeg hører hvert ord. Gå. Jeg venter på dig."

Og Grete gik og skjulte sit ansigt i hænderne.

16. Nonnerne i Arendsee

Næste morgen gik det fra mund til mund i Arendsee, at en af dukkekomedianterne i nattens løb var død. I alle kroge snakkede man om det og var i bevægelse. Hvad skulle de gøre med ham? En ligkiste var skaffet til veje, det var i orden, men hvor skulle han begraves? Deres kirkegård var vel ikke en begravelsesplads for omstrejfende folk, om hvem ingen vidste, af hvad tro de var, om de var kristne eller hedninger. Måske var de endog tyrkere. Og så tænkte de alle på konen, som i går før spillet begyndte havde siddet ved indgangen med et stort rødt tørklæde om skuldrene.

Det var klart, at kun den gamle præst, Roggenstroh, kunne afgøre dette; og før middag var ovre, vidste enhver, *at* han havde afgjort det, og *hvordan*. Grete havde selv, tilligemed en indtrængende formaning, måttet høre Nej af hans mund.

Nu var der stor nød og trængsel, og det lysnede først lidt op for Grete, da værtinden forbarmede sig over hende og rådede hende til at gå over i klostret til nonnerne; de ville nok finde på råd og hjælpe hende, om ikke for andet, så fordi de ikke kunne lide den gamle Roggenstroh. Hun skulle blot tage mod til sig og spørge efter *Domina*, og hvis dominaen var syg (for hun var meget gammel), efter Ilse Schulenburg. *Hun* havde hjertet på rette sted og var dominaens højre hånd. Og når dominaen døde, så skulle hun være i hendes sted.

Det var sande trøstensord, og Grete takkede værtinden for dem og begav sig på vej, for der ovre i klostret at finde det anviste hus. Et par halvvoksne børn, som legede uden for

kroen, ville vise hende vej, men hun foretrak at gå alene, og gik hen imod stedet, hvor gærdet var og bag ved det korsgangen.

Da hun trods al sin søgen her ingen indgang kunne finde, klemte hun sig gennem hækken og stod nu lige foran en åben lang rundbuerække, som et par flade sandsten førte op til fra siden. Der inde i hvælvingen stod afblegede billeder, af hvilke især ét fængslede hende: Engleskikkelser, som svævende bar en død bort. Og hun så længe op på det og hendes læber bevægede sig. Så steg hun igen ned på den anden side ad det samme antal trin, og nu stod hun midt i klosterkirkegården, som næsten så endnu mere forvirret ud, end hun ved første øjekast havde ventet. Der, hvor ikke pæretræerne med deres dybt nedhængende grene dækkede alt, stod dild og fennikel i store buske skudt højt i frø; og derimellem var der alle slags sene urter, timian og rosmarin, og luften var fuld af deres krydrede duft. Og der stod de og bøjede sig og rejste sig igen, og det var som om denne frodige gravvildsomhed, denne uvejsomhed mellem blomster, omspændte hende med en hemmelighedsfuld trolddom. Endelig nåede hun enden af kirkegården og så nu ud gennem buerne, som firkanten også til denne side afsluttede, på klostersøen dybt nede, som der endnu et par hundrede skridt længere borte, stod nogle huse omkring. Et af disse, det forreste, var ganske skjult af vedbend, og til midt på taget dækket med tykbladede, rødblomstrede husløg. Alt dette var tydeligt at se, og da Grete var kommet tæt hen til det, så hun, at en pige stod på dørtrinnet og pudsede en stor messingdørhammer.

"Hvem bor her?" spurgte Grete.

"Frøken von Jagow."

"Er det en af nonnerne?"

Pigen lo. "Af nonnerne? Vi har ingen nonner mere. Det er dominaen."

"Det er godt. Det er hende, jeg søger."

Og pigen trådte uden at gøre videre spørgsmål tilbage i forstuen for at lade Grete komme forbi, og pegede på en dør til venstre. "Dér."

Og Grete åbnede den.

Det var et højt, gotisk værelse, hvis loft hvilede på én enkelt midterpille, og det var svært ved første blik at finde sig til rette der, for der faldt kun lidt sol derind, og alt det lys, der var i stuen, syntes at komme fra den ild, der brændte i den dybe kamin, som var uden enhver prydelse. Ved siden af denne sad to kvinder overfor hinanden, meget forskellige i alder som i udseende, og midt imellem dem lå en stor gul- og sortplettet ulvehund med spidst hoved og lang hale, som vogtede på den yngstes øjne og logrende ventede på de bidder, som de kastede ned til den. Den lod sig ikke forstyrre af Gretes indtrædelse og slap først sin herskerinde med øjnene, da denne vendte sig hen til døren og halvhøjt spurgte: "Hvem søger du, mit barn?"

"Jeg søger dominaen."

"Der er hun." Og hun pegede på stolen lige overfor.

Den skikkelse, som hidtil havde siddet her sammensunken, rettede sig nu, og Grete så, at det var en meget gammel dame, ud af hvis skarpe øjne der endnu strålede kraft og liv. Nu rejste også hunden sig og lagde tillidsfuld sit hoved i Gretes hånd, hvilket vakte en god stemning for hende. "For han kender menneskene," sagde dominaen.

Hun vinkede Grete hen til sin stol.

"Hvad hedder du, mit barn? Og hvad fører dig hid? Men stil dig her i lyset, for mine øren vil ikke høre mere, og jeg må læse dig ordene af dine læber."

Og nu fortalte Grete, at hun hørte til de omstrejfende folk, som i går var kommet til staden, og at en af dem, som havde stået hende nær, om natten var død. Og nu vidste de ikke, hvor de skulle begrave ham. En ligkiste havde de ladet lave, men de havde ingen grav, ikke en plet jord. De havde været hos den gamle præst, og havde bedt ham, men han havde tiltalt dem hårdt og forbudt dem kirkegården. Både kirkegården og en kristelig begravelse.

"Er du kristen?"

"Ja."

"Men du ser så fremmed ud."

"Det kommer af, at min moder var en spanierinde."

"En spanierinde? … Og af den gamle tro?"

"Ja, domina."

Begge damerne så på hinanden og dominaen sagde: "Ser du, Ilse, det har Roggenstroh nok læst hende på panden. Han ser dog skarpere, end vi tror. Men det hjælper ham ikke, og vi vil gøre ham en streg i regningen. Han har *sin* kirkegård, og vi har *vor*. Og jeg tænker, man sover bedst på vor."

"Ja, domina."

"Ja, barn, det siger jeg også. Og nu har jeg allerede ventet på det mange år og mangen dag. Men dagen vil ikke komme. For du skal vide, jeg bliver fem og halvfems, og jeg var både født og døbt den gang den Wittenberger doktor drog til Worms og stod for kejser Carolus Qvintus. Ja, børn, jeg har set mange tider, og de var ikke værre end tiderne er nu. Og kom du kun hid i

morgen ved den niende time med din døde, så skal han nok få sin grav. En grav hos *os*. Ikke på et dårligt sted mellem ukrudt, nej, vi vil begrave ham under et pæretræ, eller, om du hellere vil have det, under en hyldebusk. Hører du. Du kan forlade dig på mig og på hende der. For hun der og jeg, vi forstår hinanden, ikke sandt, Ilse? Og vi vil lade klosterklokken ringe, så Roggenstroh kan høre det helt ind i sin stue og næste søndag igen kan præke imod os, imod os og Antikristen. Det holder han mest af at gøre og vi mest af at høre. Og gå nu, mit barn. Jeg hader hovmod, og ved kun det ene, at den alforbarmende er død for vore synder og ikke for vor retfærdighed."

Og dermed gik Grete, og hunden fulgte hende lige til døren.

Da de to kvinder igen var alene, sagde dominaen:

"Ulykkelige barn, hun havde tegnet."

"Å nej da; hun havde sorte øjne. Det har jeg med."

"Ja, Ilse, men dine lér og hendes brænder."

"Du ser for meget, domina."

"Og du ser for lidt. Gamle øjne ser bedst i mørke. Og det mørkeste, det er fremtiden."

Og så kom den næste morgen.

Den niende time var endnu ikke slagen, da hele Arendsee hørte klosterklokken klinge. Og Roggenstroh hørte det også, og det ærgrede ham. Men enten det så ærgrede ham eller ej, så satte et sælsomt tog sig i bevægelse fra den snævre indkørsel til kroen, en begravelse, som byen endnu aldrig havde set mage til, for de fire dukkekomedianter bar kisten, som var blevet stillet på en stige, og bag dem gik Grete, kun støttet til Zenobia, som i dag havde taget alt det røde af, og i stedet havde hæftet sit sorte

slør med guldstjernerne på sin spidse hat. Og så kom byens børn, de forreste alvorlige og triste, de bageste leende og legende, og således gik det ned ad gaden i en stor bue rundt om kirkegården, lige til søsiden, hvor fra gammel tid af indgangen var.

I nærheden af denne indgang, under en høj hyldebusk, som med sine grene voksede helt ind i korsgangen, havde klostergartneren gravet graven. Og rundt om graven stod de Arendseer nonner: Barbara von Rundstedt, Adelheid von Rademin, Mette von Bülow og mange andre, alle med spidshuer og lange korkapper, og midt imellem dem stod dominaen, lille og sammensunken, og ved siden af hende Ilse von Schulenburg, stor og statelig. Og da nu toget var nået hen til graven, åbnede kredsen sig, og ved hjælp af tove og snore, som var ved hånden, blev kisten sænket ned. Og nu tav klokkerne, og dominaen sagde: "Sig bønnen, Ilse". Og Ilse trådte tæt hen til graven og bad: "Stor er din syndeskyld for Gud, Vorherres nåde sletter ud." Og alle nonnerne gentog sagte for sig selv: "Vorherres nåde sletter ud." Så kastede de nærmeststående en håndfuld jord ned på den døde, og da kredsen havde delt sig, trængte børnene sig frem og kastede blomster ned på kisten: asters af alle farver, som de havde plukket i de forvildede bede under den korte ceremoni.

Snart stod Grete alene tilbage og stirrede op på hyldebusken, som lod til at skulle beskytte graven. En fugl fløj op og satte sig på en hampestængel og gyngede. "En irisk!" sagde hun. Og billeder fra forgangne dage steg op for hende; hendes smerte fik udbrud, og hun kastede sig ned og græd bitterligt.

Da hun rejste sig, så hun, at Ilse, som var gået bort med de andre, igen kom op igennem rundbuerne og gik hen til hende, som om hun havde et budskab at bringe hende. Og således var det. "Kom, Grete," sagde hun, "dominaen vil tale med dig;" og nu gik de begge to uden for korsgangen mellem den og søen hen til det vedbendomsnoede hus med det høje tag og de rødblomstrede husløg.

Det var lummert, skønt de allerede var i oktober, og dominaen, der som alle gamle folk elskede varmen, havde ladet bord og stole bringe ud foran huset. Her sad hun nu foran den tykke mørke slyngplante, mens genskinnet af kaminilden blinkede ud indefra. Og på bordet foran hende stod der frugt og peberkager og en smuk karaffel med syrakusvin.

Grete nejede dybt.

"Jeg har ladet dig kalde," sagde dominaen, "fordi jeg gerne ville hjælpe dig, så godt jeg kan. Ingen skal vises trøstesløs bort fra vor dør. Sådan har det fra begyndelsen af været skik blandt vi Arendseer, og sådan holder vi det endnu. Og Ilse vil også huske på det. Ikke sandt, Ilse? … Og sig mig nu, barnlil, hvorfra du kommer og hvorhen du går. Jeg spørger kun for din egen skyld. Sig mig kun det, som du kan og vil sige mig."

Og så fortalte Grete alt, og til sidst, at hun nu ville tilbage til sine egne, til broder og søster, for ved deres dør at bede om tilgivelse og forsoning.

"Det bliver en tung gang."

Grete tav og stirrede ud for sig. Endelig sagde hun: "Ja, en tung gang. Men jeg har lovet ham det. Og jeg vil holde det."

"Og hvornår vil du gå?"

"Straks."

"Det er godt. En god vilje kan blive svag, og vi må gøre det, som er ret, så længe vi endnu har kraft, og lysten dertil er levende i os. Ellers kommer vi ikke til ende med det. Og giv hende nu lidt at spise, Ilse, og noget med på vejen. Og ét endnu, Grete: hold dig kæk, også hvis det slår fejl, og husk på, at her har du altid et fristed. Og et fristed er næsten lige så godt som et hjemsted. Og knæl nu ned og hør mit sidste og mit bedste ord: 'Herren velsigne dig og bevare dig, og give dig fred'. Ja, hans fred, den trænger vi alle til, men du stakkel, du trænger dobbelt til den. Og gå nu, og skynd dig at lade os høre fra dig."

Grete kyssede den gamles hånd og gik, og Ilse med hende. Da denne kom tilbage og havde indtaget sin forrige plads ved vedbendvæggen, sagde dominaen: "Hende ser vi aldrig mere."

"Og du har dog lovet hende fristed her!"

"Fordi vi skal gøre vort … Og Guds veje er uransagelige … Men jeg så døden på hendes pande. Og pas nu på, Ilse, hun lever ikke den tredje dag fra i dag!"

17. Tilbage til Tangermünde

Grete gik tilbage til kroen for at tage afsked med de folk, som havde ment det godt med hende og med hendes døde. Og frem for alt med Zenobia. Så svøbte hun barnet, som denne havde passet så længe, ind i sin kappekrave, og begyndte at gå ud af byen hen imod den store landevej, som førte fra Arendsee til Tangermünde. Når hun gik ad den, så måtte hun, det var værtindens sidste ord, omtrent ved den fjerde time være på sit bestemmelsessted.

Vejen gik i begyndelsen over enge. Alt var allerede efterårsagtigt; de røde syrer, som ellers blomstrede i brede striber her, stod for længe siden i frø, og fuglene sang ikke mere. Men himlen hvælvede sig blå over hende, og sommertågen lå der, og imellem var det hende næsten, som om hun skulle glemme alt det andet, som trykkede hende. En dyb fred var over naturen. "Ak, salige, stille dage," sagde hun sagte hen for sig.

Efter engene kom skov. Unge graner vekslede med gamle ege, og over alt, hvor disse stod, var luften så stærk, at Grete med begærlighed indåndede den. For det blev mere og mere lummert, og solen brændte.

Det var vel hen imod middag, da hun holdt hvil, mindre for sin egen skyld end for barnets. Og hun gav det at drikke. Det var tæt ved kanten af skoven, hvor mellem andre løvtræer også et par kastanjer strakte grenene frem. Vejen bredte sig her et kort stykke ud og dannede en seglformet plads, på hvis ene side der lå halvt afskrællede birkestammer, bag hvilke igen en kilde

rislede frem mellem mos og sten. Her sad hun nu, og rundt om hende lå de nedfaldne kastanjer, nogle endnu i deres stikkende hylster, men de fleste var ude af skallen, brune og glinsende. Og hun bukkede sig ned og samlede nogle op. Og som hun gjorde det, og fik flere og flere i skødet, så så hun sig igen på sin faders grav, og Valtin ved siden af, da hun hængte ham kæden om halsen og udvalgte ham til sin ridder. Var det ikke, som om hver en time på denne dag skulle vække erindringer hos hende, så søde og smertelige på en gang? "Alt er forbi," sagde hun. Og hun rejste sig op og rystede igen kastanjerne ned i græsset ved sine fødder.

Men erindringerne blev ved at forfølge hende, da hun hørte raslen af et åg og straks derpå fik øje på et køretøj, som kom samme vej som hun og nu drejede om ved skoven. Det var en sluffe med to små heste for, og en bonde sad foran på hakkelsesækken. Også bagved ham lå sække, formodentlig med korn, som han kørte til torvs eller til mølle. Grete gik hen og spurgte, om han ville tage hende med? "Kun et lille stykke!"

"Det vil jeg gerne. Stig blot op, min pige."

Og Grete gjorde det og satte sig ved siden af ham og de kørte stille ind i skoven. Endelig sagde bonden: "Kommer du fra Arendsee?"

"Ja," sagde Grete.

"Så har du vel også været i klosteret. Ak Gud, den gamle domina! Fem og halvfems. Nå, længe kan hun jo ikke være endnu. Og så kommer Ilse til det. Det bliver noget."

"Kender I hende?"

"Ja, hvor skulle vel jeg ikke kende hende! Jeg er jo fra Arnsdörp, hvor hun er født. Og min faders søster var jo hendes

amme og har flasket hende op. Og hun siger altid: Ilse er den bedste. Og så stor, hun er, så god er hun også. Og derfor bliver hun også domina."

Og så tav de stille igen, og kun et par blå fluer summede om dem og sluffen rullede videre gennem sandet. Kun når de hist og her kom til et fastere sted i jorden, hvor mos var vokset over vejen, eller hvor fyrrenålene lå, over hvilke køretøjet kunne glide glattere, gav bonden et slag på sin hest og lod de magre brune gå lidt raskere. Og så hørte man hans Hej og Hop og ågets raslen.

"Hvor skal I hen?" spurgte han endelig igen.

"Til Tangermünde."

"Til Tangermünde. Å, der har jeg også været. Men se det er nu snart både tre og fire år siden, da vor herre kurfyrsten var der og det store fanetog var med spisen og jubileren. Og alle skulle de op på borgen. Ja, der var jeg da også, og altid med over alt. Men det husker man også."

Grete nikkede, for hvordan skulle hun vel kunne glemme *den* dag? Og så snakkede de videre og tav også stille nu og da, indtil de kom til et sted, hvor vejen delte sig. "Her skulle nok jeg til højre," sagde bondemanden.

Og Grete steg af og ville stikke ham en lille skilling i hånden.

"Nej, nej, min pige, det går ikke. Eller er I måske en frue?"

Hun blev rød, men han lagde ikke mærke til det og drejede til højre ind over markvejen.

Der var endnu to timers vej, og Grete, som var kommet sig efter den trættende gang, skred igen modigt af sted. Også heden fortog sig: en vind blæste op og kølede luften og hendes pande. Og hun fattede mod og gik og tænkte på, hvordan hun

vel for fremtiden skulle leve. Men underligt nok, hun begyndte det altid fra den gale ende, og jo længere henne i fremtiden, jo fjernere hun tænkte sig, jo lysere og lettere så det ud for hende. Men da til sidst også hendes tanker og forestillinger kom til det nære, til det allernærmeste, og hun så sig selv træde ind i Gerdts hus og bøje knæ for ham, så blev hun igen så angst om hjertet, og hun kunne næppe holde sig oppe. Så tog hun barnet og kyssede det. "Det må så være," sagde hun, "og det *skal* så være. Jeg har lovet ham det, og jeg vil holde det og vil lære ydmyghed. Ja, jeg vil bede om en plads ved hans arne, og jeg vil være hans tjenestepige og jeg vil knæle for ham. Men" – og nu skælvede hendes stemme – "*når* jeg så knæler for ham, så skal han også rejse mig op igen. Ve både ham og mig, hvis han lader mig ligge på jorden." Og ved den blotte tanke var det, som om alting drejede sig rundt i hendes hoved, og som om hendes forstand forvirredes.

Endelig kom hun dog til sig selv igen og gik videre med raske skridt, skiftevis i frygt og håb, indtil hun pludselig, idet hun trådte ud af skoven, fik øje på Tangermündes tage og tårne. Da forvandledes alle tanker til gammel kærlighed og længsel og hun vinkede derover med hånden. Der var Sankt Stefan og de høje lindetræer ved siden af, og der var kirkegårdslindene. Mon Gigas endnu levede? Mon endnu roserne i hans have blomstrede? Og hun lagde hånden på brystet og hulkede, og blev først igen rolig, da hun følte guldkapslen, det eneste, som hun havde beholdt fra gamle dage. Og hun åbnede den og lukkede den igen og trykkede den fuld af heftig kærlighed til sine læber.

18. Grete hos Gerdt

Uvilkårligt påskyndede hun sine skridt, og snart havde hun nået forstaden, som kun bestod af få huse. Et af disse, som let lod sig kende som et herberg, lå i nærheden af porten, og hun trådte ind for at hvile lidt og for at få svar på nogle spørgsmål. Folkene viste sig i alle måder velvillige imod hende, og før en time var forløbet, var hun færdig og stod fuldt rustet op: hendes klæder var afbørstede og glattede, og håret, som var kommet i urede under den lange gang, var igen ordnet.

Klokken slog netop fem, da hun, med barnet under kappen, trådte ud af herberget. Derude i sandet skrabede hønsene roligt videre, og kun hanen trådte ærbødigt til side og galede tre gange, da hun gik forbi. Hendes gang var let, lettere end hendes hjerte, og den, som havde set hende i øjnene, måtte have lagt mærke til, hvordan udtrykket uafladeligt vekslede. Således gik hun igennem porten og tværs over pladsen bagved, og da hun var på den anden side, var det hende, som om hun var fanget og ikke mere kunne slippe ud. Og nu gik hun op ad den store Midtergade, op forbi rådhuset, gennem hvis gennembrudte gavlrosetter nu igen himlen glødede, så rød og prægtig som hin aften, da Valtin havde båret hende ned ad trappen ud i det frie og reddet hende fra den nære død. Reddet? Ak, gid hun den gang var blevet knust ihjel og trådt under fødder. Nu knustes hun i denne rædselsfulde time! Men hun mandede sig op og skred videre ind i byen, indtil hun stod overfor det Mindeske hus. Der var intet, som kunne skræmme eller overraske hende. I alt var det det samme syn som før. Der var endnu nicherne, på

hvis stenplader hun længe, længe før Trud kom til huse havde siddet med Valtin og sladret med ham, og der oppe gavlvinduerne, som nu stod åbne for at slippe aftenkøligheden ind, det var jo *hendes* vinduer. Ak, bagved dem havde hun drømt, drømt så meget vidunderligt. Men aldrig *dette*!

I dette øjeblik gik døren derovre, og en lille dreng på tre eller fire år løb over mod det sted, hvor Grete stod. Hun så nok, hvem det var, og ville tage ham ved hånden, men han rev sig løs og skyndte sig bange og ængstelig ind i et af nabohusene. "Nu begynder det," sagde hun og gik tværs over gaden hen til huset, hvis dør stod åben. I forstuen kendte hun alt tydeligt, skønt det allerede begyndte at skumre. Langs væggen stod de brune skabe, bag ved dem de hvide, og kun svalerederne, som til venstre og højre havde siddet klinet på den store tværbjælke, var revet bort. Man så nu kun rundingen, hvor de engang havde været. Dette skræmte hende mere end alt andet. "Svalerne er ikke mere til huse her," sagde hun, "huset er blevet ugæstfrit." Og nu bankede hun på og trådte ind.

Hendes øjne gled uvilkårligt hen over væggene, hvor et par af familiebillederne manglede, som før havde været der. Også det af hendes moder var borte. Men det store nøddetræsbord stod endnu på sin plads, og ved den ene smalside, med hovedet tilbage og fødderne langt frem, sad Gerdt og læste. Det så ud til at være et aktstykke, hvis gennemlæsning nu påhvilede ham som rådsherre. For en af familien Minde sad altid i byens råd. Sådan havde det været skik i hundrede år eller mere.

Grete var blevet stående på dørtærsklen, og først da hun så, at Gerdt lagde de få blade, som aktstykket bestod af, til side, sagde hun: "Guds fred med dig, Gerdt. Jeg er din søster Grete."

"Ej, se Grete," sagde den tiltalte, "så det er dig! Det er længe siden vi så hinanden. Hvad tager du dig til? Hvad fører dig hid?"

"Valtin er død …"

"Er han det? Så!"

"Valtin er død og jeg er alene. Jeg har måttet love ham på hans dødsseng at bede jer om tilgivelse. Og her er jeg så og gør det, og jeg beder dig om et hjemsted og om en plads ved din arne. Jeg er træt af at strejfe omkring og vil blive stille og rolig. Ganske stille. Og jeg vil tjene jer, det skal være min bod." Og hun knælede, som hun havde lovet Valtin, med en rask beslutning ned for ham, mere rask end angerfuld, og hun så spørgende på ham med et forunderligt udtryk i øjnene. Men barnet holdt hun med venstre hånd skjult under sin kappe.

Gerdt var blevet siddende i sin magelige stilling og så op på tagbjælkerne. Så endelig sagde han: "Bod! Nej, Grete, *du* er *ikke* blevet bodfærdig. Jeg kender dig bedre, dig og dit stolte sind. Og i din stemme er der ingen ydmyg klang. Men om du ti gange havde lært ydmyghed, vor søster kan ikke være vor tjenestepige. Det forbyder os det, som passer sig folk af vor slægt, og vort omdømme blandt folk."

Grete lå stadig i sin knælende stilling og sagde: "Ja, det tænkte jeg nok. Men om ikke I vil tage imod mig, så tag mod barnet. Jeg elsker det, og *fordi* jeg elsker det, højere end mit liv, vil jeg skille mig fra det og vil betro det i andre hænder. I eders. Det vil ikke få gode og lykkelige dage hos eder, jeg ved det jo, men om det ikke kommer til at vokse op i lykke, så kommer det dog til at vokse op i gode sæder og i ære. Og det skal det. Og hvis I skammer jer over det, så sæt det i pleje og røgt hos gode mennesker, så det bliver *hendes* barn og glemmer mig, og der

intet bliver siddende på det af synd og skam og af vanære ved hans fødsel. Bønhør mig, Gerdt; sig ja, og I skal ikke mere få mig at se. Jeg skal drage bort, langt bort, og søge mig et sted at leve eller dø på. Ak, gør det! Kærlighed og had har forvirret min forstand, og meget er sket, som hellere burde være usket. Men der klæber ingen ond gerning ved denne min hånd. Her ligger jeg; jeg har ydmyget mig for dig, Gerdt, rejs mig nu op! Hjælp mig, og om ikke mig, så hjælp mit barn."

Gerdt så ligegyldigt og uden medlidenhed ned på den knælende kvinde og sagde, mens han rokkede med hovedet frem og tilbage: "Nej, jeg vil ikke være hans fader og ikke hans formynder eller rådgiver. Du har selv villet dette, og nu må du tage skade for hjemgæld. Skjul du det kun under kappen, for det passer sig bedst for sådan et barn. Ved dets *fulde* navn vil jeg ikke kalde det."

Og han lod hende ligge og tog fat på sine aktstykker, som om han var ked af afbrydelsen og igen ville læse.

Grete sprang op, og det vildeste had skød lyn ud af hendes øjne. Men hun betvang sig endnu, og sagde med en stemme, som pludselig var blevet hæs og tonløs: "Ja ja, Gerdt, det er godt således. Men et ord endnu. Du har ikke villet låne mig øre i min nød, men min ret skal du give mig. Jeg er kommet hid som en bønfaldende, men ikke som en tiggerske. For jeg *er* ingen tiggerske! Jeg er den rige Jacob Mindes datter. Og så forlanger jeg da min arvelod. Hører du, Gerdt, min arvelod."

Gerdt foldede sine papirer sammen og slog med dem i sin venstre hånd, idet han lo hånligt: "Arvelod. Hvem skulle du vel arve, Grete? Hvad bragte din moder til huse? Kender du sangen om spurven og hasselnødden? Arvelod! Du har ingen, du har dit

barn, det er alt, hvad du ejer. Forsøg du dig hos Zernitzerne, snak med den gamle. Valtin, *han* har en arvelod. Og jeg tænker, Emrentz vil blive glad ved at se dig."

"Er det dit sidste ord?"

"Ja, Grete."

"Så farvel da, og gid din løn må blive som din barmhjertighed." Og dermed vendte hun sig om og skred ud af døren og hen over forstuen. Da hun udenfor gik forbi vinduet, så hun endnu en gang ind, men Gerdt, som sad bortvendt og i sine egne tanker, bemærkede intet.

Han sad også endnu og stirrede frem for sig, da Trud trådte ind og stillede en toarmet lysestage på bordet. For det var begyndt at blive mørkt. De var intet snakkesaligt ægtepar, og de tavse aftenstunder var hjemme i deres hus; men i dag stillede Trud alle slags spørgsmål, og Gerdt, som ikke syntes om dette, fortalte hende til sidst alt, hvad der var passeret i den sidste time. Han gik hurtigt hen over det hele, og kun da han kom til ordet "arvelod", kunne han ligesom ikke slippe det, gentog det to-tre gange og tvang sig til at le.

Men Trud var, mens han talte, gået hen til vinduet og bankede med neglene på vinduesruden, som hun plejede at gøre, når hun var vred. Endelig vendte hun sig om og sagde: "Og hvad tror du nu vil ske?"

"Hvad der vil ske? Hvor ved jeg det?"

"Men jeg ved det. Mener du, at den heks, for at gøre dig tilpas, vil sætte sig på landevejen til at dø eller forsvinde! O Gerdt, Gerdt, det går aldrig godt. Jeg havde kunnet gøre sligt, *måske* kunnet gøre det, for hun og jeg har altid været fremmede for hinanden, og fra begyndelsen af uvenner. Men *du*! Du havde

ikke lov til det. Det bringer ulykke. Og du har selv fremkaldt det. For hæderlighed og anstændigheds skyld, siger du. Snak, jeg kender dig bedre. Af gerrighed og nærighed og havesyge og for pengenes skyld! Ikke for andet."

Han sprang op og ville svare hende heftigt, for så død og dvask han var, så heftig kunne han blive, når man rørte ved hans ejendom. Men Trud var ikke bange og afbrød ham rapt: "Ti stille, Gerdt; jeg læser din onde samvittighed på dit ansigt. Din moder bragte pengene, det ved jeg nok. Men da de spanske, Gud nåde os, kom i vort hus, så fordobledes rigdommen, og af en skilling blev der to. Og når du siger andet, så lyver du. Hun *har* en arv. Se blot ikke så dum ud. Jeg ved det godt, og hvis hun ikke får sin ret, så se du til, hvad der bliver både af din del og af hendes. Lær blot ikke mig at kende hende, jeg har set ind i hendes sorte øjne oftere end du. Hun ydmyget, siger du. Aldrig sker det, aldrig." Og hun trak sin dreng ind til sig. Han var kommet ind i værelset, mens hun talte og sagde nu:

"I taler om den fremmede kone. Ja, det ved jeg nok. Hun ville tage mig i hånden. Derovre. Men jeg var bange og rev mig løs."

19. Grete hos Peter Guntz

Grete var tilsyneladende gået rolig ud af huset, men i hendes hjerte rasede den vilde storm og hundrede planer krydsedes i hendes hoved; alt gik ud på det *ene* eneste, at få tilfredsstillet sit had og sin hævntørst. Og stadig var det *Gerdt*, som hun havde for øje, *ikke* Trud. Og på hans skulder stod der en rød lille mand med en rød hat og en rød takket fane, som han ville ryste af sig; men han kunne ikke. Og hun lo ganske højt for sig selv, og kun inderst inde klang det sagte, ganske sagte: "Er jeg da blevet gal?"

Og med sådanne billeder og forestillinger for øje var hun netop kommet over rådhuspladsen, da hun pludselig ligesom blændedes af et lysskin; og da hun så sig om, så hun halvmånen, som stille og fredelig stod over rådhusets gavlspids, som om den styrede denne time. Og hun så op, og det var som om en hånd beroligende lagde sig på hendes hjerte. "Det skal være mig et tegn," sagde hun. "For rådet vil jeg bringe min klage; det skal rejse mig op … Nej, ikke oprejse. Dømme skal det. Jeg forlanger ingen trøst eller nåde af menneskemund eller af menneskehånd, men min *ret* vil jeg have, min ret imod *ham*, som har forskrevet sin sjæls salighed til Djævelen." Og det gentog hun for sig selv og hilste med hånden op til måneskiven.

Så vendte hun igen om og gik tilbage til porten og forstaden.

Da hun var kommet dertil, satte hun sig i herberget hos gæsterne og talte med dem og bad om noget mælk. Da hun havde drukket det, tog hun hurtigt afsked med dem og gik op på loftskammeret, hvor værtinden havde stillet en seng og en vugge op til hende. Og dødtræt af dagens anstrengelser kastede

hun sig ned og sov ind; indtil midnat, da barnet begyndte at blive uroligt. Hun hørte hans klynken, tog ham op, og da hun havde beroliget ham og igen vugget ham i søvn, åbnede hun vinduet, som gik ud til forstadshaverne og bag ved dem så man store, vide stubmarker. Månen var gået ned, men stjernerne glimrede med næsten vinterlig glans, og hun så op i de gyldne rækker og strakte begge hænderne op imod dem: "Gud, forbarm dig over mig!" Og så knælede hun atter ned og kyssede barnet. Og med hovedet på puden og den højre hånd over vuggen fandt værtinden hende, da hun ved daggry kom for at vække hende.

Søvnen havde styrket hende; og endnu en gang faldt der som lys og håb i hendes formørkede sind, ja hun fik endog nyt mod, som hun ikke mere havde tiltroet sig selv. Hun kendte jo hver og en i rådet, og den gamle Peter Guntz havde været hendes faders ven. Og Gerdt? Han havde ingen venner og ingen holdt af ham. Det vidste hun både fra gamle tider og fra ny. Og hun spiste lidt og legede med barnet og snakkede med værtinden, og et øjeblik var det næsten som om hun havde glemt, hvad der havde bragt hende did.

Men nu slog klokken elleve fra Sankt Stefan. Det var den tid, da rådet trådte sammen, og hun rejste sig og skred rask igennem porten og ligesom i går op ad Langegade.

Der var stor trængsel rundt om rådhuset. Torvekonerne falbød deres varer, og hun så på det lystige liv. Ak, hvor det dog var længe siden, hun havde set dette syn og glædet sig over det! Og hun gik fra bod til bod og fra kurv til kurv rundt om det halve rådhus, til hun til sidst kom til bagsiden, hvor der kun endnu stod et par boder. Ovenover dem var der en stentavle i væggen, som hun før aldrig havde bemærket på dette sted. Og

dog måtte den allerede være gammel, det så man af det grågrønne mos og de gammeldags bogstaver. Men de var tydelige nok og hun læste:

"Brug magten ret, døm ej for streng,
Gud er din herre, du hans dreng.
Forlad dig ikke på din magt,
dit liv er snart tilendebragt.
Som du mig haver dømt forud,
så vil dig en gang dømme Gud.
Her har du dømt en stakket frist,
i evighed du dømmes hist."

"Hvor smukt." Og hun læste det om og om igen, til hun kunne hvert ord udenad. Så gik hun rask rundt om rådhuset igen og steg op ad trappen, som med en lille bøjning til højre førte umiddelbart ind i dommersalen.

Det var den samme sal, i hvilken ved begyndelsen af vor fortælling dukkekomedien og det skæbnesvangre fyrværkeri havde fundet sted. Men i stedet for de mange bænke stod nu blot et eneste langt bord midt i salen og rundt om bordet, som et nedhængende grønt tæppe var bredt ud over, sad borgmester og råd. Øverst sad Peter Guntz og på begge sider af ham Kaspar Helmreich, Joachim Lemm, Christoph Thone, Jürgen Lindstedt og endnu tre-fire andre. Kun rådmand Zernitz havde ladet sig undskylde med sygdom. Ved den anden smalside af bordet sad Gerdt og gyngede på sin stol, med det samme aktstykke i hånden, som han i går havde læst i.

Han blegnede og så ned, da han så sin søster træde ind; og på det var det tydeligt, at han ikke havde ventet at møde hende på dette sted.

Men Grete så det og trådte hen til bordet og sagde: "Guds fred, Peter Guntz. I kender mig ikke mere, men jeg kender jer. Jeg er Grete Minde, Jacob Mindes eneste datter."

Alle så forbavsede op, først på Grete, så på Gerdt, og kun den gamle Peter Guntz selv, som havde set og oplevet så meget, så han ikke mere kunne forundres, viste ingen forbavselse og sagde venligt: "Jeg kender dig godt, stakkels barn! Hvad bringer du, Grete? Hvad fører dig hid?"

"Jeg kommer for at føre klage mod min broder Gerdt, som nægter at give mig min arvelod. Og det, tænker jeg, har han ingen ret til. Jeg kom tilbage til denne by for at gøre godt, hvad jeg havde fejlet, og jeg ville tjene for mit brød og arbejde og bede og bønfalde. Og det alt sammen for dette mit barns skyld. Men Gerdt Minde jog mig bort fra sin dørtærskel; og han tror ondt om mig, det har han måske ret til. For jeg ved nok, hvad jeg var og hvad jeg er. Men hvis jeg ingen ret har til hans broderlige hjerte, så har jeg dog vel en ret til mit fædrene gods. Og det skal I, Peter Guntz og I andre herrer af rådet, være mig behjælpelige med."

Peter Guntz vendte sig, da Grete var færdig, til Gerdt og sagde: "I har nu hørt klagen, rådmand Minde. Forholder det sig så, som hun siger? Eller hvad har I at svare dertil?"

"Det forholder sig *ikke*, som hun siger," og Gerdt rejste sig fra sin stol. "Hendes moder var et fattigt barn; I ved alle fra hvilket land og af hvilken tro, og hun kom uden medgift i vort hus."

"Det ved jeg."

"Det ved I. Og så skal jeg dog tale, hvor det sømmede sig bedre for mig at tie. Men jeres anmodning lader mig intet valg. Så hør da. Jacob Minde, min fader, var en klog mand, men lidet

betænksom var han også. Det viste sig allerede fra han var ung. Han havde ingen lykkelig hånd i forretningen og dog skulle det gerne være stort altid, ligesom lübeckerne og flamlænderne slår på. Men det kunne vort hus ikke bære. Og da så to skibe strandede, så var han selv lige ved at gå fallit. Og ved den tid var det, han hjemførte min moder fra Stendal, Baldewin Rickharts eneste datter. Og med *hende* kom formuen i vort hus."

"Og med den styrede jeres fader."

"Men ikke til lykke eller fordel. Og jeg har haft al møje og har det endnu, for at bringe gamle uordener ind i ny orden. Og alt, hvad jeg til denne time kalder mit, når ikke op til den formue, som bragtes til af den stendalske Rickharts."

"Og dette siger I i eds sted, rådmand Minde?"

"Ja, Peter Guntz."

"I så fald, og da der ingen modsigelse lyder, så viser jeg dig bort med din klage. Så er den Tangermünde lov. Men før jeg skikker dig bort, Grete Minde, du som har anråbt os om dom og bistand, så spørger jeg dig, Gerdt Minde, om du vil bruge og påstå denne din ret, eller om du af kristelig barmhjertighed vil afstå fra den. For *hun*, som her for dig står, er din faders barn og din søster."

"Min faders barn, Peter Guntz, men *ikke* min søster. Dermed er det nu forbi. Hun bar hovedet højt, da hun var hos os; nu er hun ringe nok og står for jer og mig og skjuler sit barn under kappen. Så spørg hende da, hvor hun har fået det fra? På landevejen har hun født det. Og jeg har intet fælles med kvindfolk, som tænder deres ild mellem hæk og grøft og reder sig leje der. Ulykkelig? Ja, hvem som troede det. Hun har selv

villet det. Ingen falsk barmhjertighed, kære herrer. Som vi reder, så ligger vi."

Grete havde, mens hendes broder talte, taget barnet frem fra kappen og trykket det fast til sig. Nu rakte hun det højt i vejret, som om hun ville vise, at det ikke var hendes mening at skjule det. Og så skred hun hen til udgangen. Her vendte hun sig endnu en gang og sagde roligt med tonløs stemme:

"Forlad dig ikke på din magt,
dit liv er snart til ende bragt.
Som du mig haver dømt forud,
så vil dig en gang dømme Gud."

Og så bøjede hun hovedet og gik.

Rådsherrerne, hvis nysgerrighed og deltagelse snart var forsvundet, så efter hende, nogle hårdt og spottende, andre ligegyldigt.

Kun Peter Guntz var fuld af sorg og uro over den dom, som han havde måttet udsige. "En uretfærdig lov, en død ret." Og han hævede rådet og gik uden hilsen eller håndslag forbi Gerdt Minde.

20. Her har du dømt en stakket frist, i evighed du dømmes hist

Grete steg langsomt ned ad trappen. Markedstrafikken fortsattes dernede, men hun så det ikke mere, og da hun havde rådhuspladsen bag ved sig, rettede hun sig pludselig, som om hun var blevet grebet af en vanvittig højhedsfølelse. Hun var ingen tiggerske mere, ingen bedende; nej, hele byen hørte jo hende til. Og således skred hun ned ad gaden og hen imod porten.

Men lige ved porten bøjede hun til venstre ind i et stræde, og straks efter ind på en smal, græsbevokset vej, som løb langs med muren bag ved haverne i en kreds omkring byen. Her kunne hun være sikker på ikke at møde nogen, og da hun var ved den Mindeske haveport, blev hun stående. Erindringer overvældede hende, erindringer om *ham*, som nu sov på klosterkirkegården, og hendes skønne ansigt opklaredes endnu en gang ved det flygtige minde om gamle tider og svunden lykke. Men så svandt det igen, og hint stivnede uhyggelige træk, som ikke lod nogen tvivl om hendes sinds forvirring, var der atter. Der var lagt mere på hendes skuldre, end hun kunne bære, og det træk, som dominaen havde talt om, det havde enhver i dag kunnet se. Og nu lagde hun hånden på den rustne klinke, trykkede døren op og i, og så, stadig hildet i sine indbildninger, på de høje tage og gavle, som fra tre sider omringede denne bydels samlede gård og havefirkant. En af disse gavle var rådhusgavlen, som nu var sort og glinsende, og bag ved gården stod en tyk sky. Hun følte tillige, at luften var

tung og fugtig. Stærke vindstød hørtes nu og da, og hun kunne høre frugten falde af træerne. Men hen fra over byen fløj allikerne fra Sankt Stefan, urolige, som om de ledte efter en anden bolig og ikke kunne finde den. Grete så det alt sammen. Og hun indåndede den fugtige luft og gik videre. Hun følte sig så fri i sindet.

Da hun for anden gang havde tilbagelagt rundvandringen og igen stod ved porten, trængte hun til hvile. En af laderne, som stødte op til pladsen, syntes hende bedst at egne sig til dette. Taget var i stykker, og lerfyldingen på mange steder slået ud af bindingsværket. Hun bukkede sig og smuttede gennem et af disse huller ind i laden. Denne var kun halvt fyldt, mest med halm og blår, og i dette satte hun sig, som om hun ville sove. Men hun sov ikke. Hun rejste sig fra tid til anden og trådte hen under det åbne tag for at se på himlen, som snart var dækket af mørke skyer, snart var klar og blå. Men endelig blev lysningen borte, og nu vidste hun, at det var blevet aften. Det havde hun ventet på. Hun bukkede sig ned og følte efter sin bylt, som hun havde lagt til side, og da hun havde fundet den og igen rejste sig op, lyste der i mørket et blegt, blåligt skær, som om hun holdt en lang ildsnor i hånden. Og nu lod hun denne snor falde og krøb, uden at se sig om, ud af åbningen i det frie.

Hvorhen? Ind i byen? Det var det endnu for tidligt til, og så søgte hun efter et muret trappestykke, som hun allerede før havde lagt mærke til, og som førte fra indersiden af stadsmuren op til et for længe siden ubrugeligt fæstningstårn. Og endelig fandt hun trappen. Den var smal og forfalden og flere trin manglede. Men Grete steg som en søvngængerske med lethed op ad den forunderlige stige, satte sig på de løse sten og lænede

sig imod en berberisbusk, som voksede her oppe på muren. Således sad hun og ventede, længe, men der var ikke spor af utålmodighed over hende. Endelig trængte en sort røg ud af tagåbningen og i næste øjeblik løb det med røde gnister hen over tagryggen og alt træ og bjælkeværk knitrede op, som om flammen havde fænget i lutter kvas. Og vinden tog til og de brændende blårtotter fo'r omkring i luften, som om de blev pustet ud af en blæsebælg. Nogle faldt til siden på naboladerne, men andre blev af nordvestvinden drevet frem imod staden, og før et kvarter var gået, blussede ilden op på tyve forskellige steder, og fra alle kirker begyndte stormklokken at kime. "Det er Sankt Stefan," jublede Grete, og så nynnede hun alt imellem børnesange for sig selv og så hvinede hun, idet hun med hånden truede ind mod staden: "Forlad dig ikke på din magt." Og så lyttede hun igen til klokkerne, nær og fjern, og gjorde sig umage for at kende hver især. Og når hun ikke kunne skelne dem, så skændtes hun med sig selv, og forklarede sig, hvorfor det måtte være denne eller hvorfor hin, og hun blev ganske ivrig ved det. Men endelig tav de alle, også Sankt Stefan, og Grete tog barnet op, som hun havde lagt ved siden af sig i murgræsset og sagde: "Nu er det tid." Og sikkert, som hun var steget op ad murtrappen, steg hun igen ned ad den, og tog vejen langs med de brændende lader til hovedgaden.

I hundredevis løb folk hende forbi, folk som rædslen for tab af liv og gods ængstede, men ingen agtede på hende, og således nåede hun til det Mindeske hus og stillede sig lige over for det netop på samme sted, hvor hun i går havde stået.

Gerdt kunne ikke være hjemme, alt var mørkt, men ved et vindue kendte hun Trud og ved hendes side drengen, som var

steget op på en stol og stod i lige højde med sin moder. Begge viste sig som skyggebilleder og *alene*. Det var det, hun havde villet. Hun gik roligt tværs over vejen, derefter forbi døren og den lange forstue og trådte til sidst ind i køkkenet, hvor hun kendte hver en krog. Her tog hun på den hylde, hvor før tin- og messinglysestagerne stod, en lyseplade og stak den ind i den glødende aske på ildstedet. Og snart brændte lyset klart og lyst, meget for klart til at trækvinden havde kunnet slukke det. Og så gik hun tilbage over forstuen til stuedøren, som hun rask åbnede og vendte sig hen imod vinduet, hvor Trud endnu sad med barnet og stirrede ud på gaden. Nu stod hun mellem dem.

"For Guds barmhjertigheds skyld!" skreg Trud og sank ved synet af den fuldstændig vanvittige, som stod for hende, afmægtig om i stolen. Og dermed slap hun drengen, som hun hidtil angst og fuld af mørke anelser havde holdt ved hånden.

"Kom," sagde Grete, idet hun stillede lyset i vindueskarmen. Og hun trak drengen med sig, over forstue og gård ind i haven. Han skreg ikke mere, men skælvede heftigt. Og hun smældede igen havedøren, som hun før havde åbnet, i lås, og ilede med drengen ved hånden og sit eget barn under kappen langs med stadsmuren til Sankt Stefan. Her var kimningen for længe siden ophørt. Klokkeren og kirkebetjenten var borte, og ubemærket og uden forhindringer steg hun fra kirken op i selve tårnet: først op ad en vindeltrappe og så ad mange stiger, som gik højt op lige til klokkestilladset. Da hun kom til de første stigetrin, ville drengen ikke længere, men hun tvang ham frem og skød ham foran sig. Og nu var hun selv deroppe og trak den sidste stige op efter sig. Rundt om hende hang de store klokker og summede, når hun berørte kanten af dem. Hun trådte

hurtigt hen til lydhullet, som lå ud mod bysiden og stødte trælugerne til side, så de smældede mod muren og af vinden blev klemt fast til den. Hele byen under hende var et ildhav; tilintetgørelse til alle kanter, og en skrigen og løben, og så igen dødsstilhed.

Nu faldt nogle ildgnister, som vinden hvirvlede omkring, ned på spåntaget over hendes hoved, og hun så, hvorledes alles blikke dernede fra pladsen vendtes op imod tårnet og imod hende selv. Men imellem dem, som så op, var også Gerdt. *Ham* havde hun søgt med sin hele sjæl, og nu greb hun hans dreng og løftede ham op på bjælken i åbningen, så han stod fri og i genskinnet fra ilden kunne ses ganske tydeligt der nede fra. Og Gerdt så ham og sank i knæ og skreg om hjælp, og alle omkring ham glemte deres egen nød og trængte sig sammen om kirkens portal. Men før de forreste blot var nået til de første trin af vindeltrappen styrtede spåntaget raslende sammen, og bjælkerne, som klokkerne hang på, brast og alt styrtede ned i dybet.

Dagen efter sad Ilse Schulenburg og dominaen igen ved vedbendvæggen foran deres hus, og alt så ud som ellers. Vinduerne stod åbne og ilden brændte derinde i kaminen, og den store ulvehund så igen med sit spidse hoved afventende op på sin herskerinde. Men fra den anden side af søen klang klokken, som ringede til middag.

På denne tid var det, at et bud blev meldt fra den altmarkiske lensherre, Achaz von der Schulenburg, en grandonkel af Ilse, som lod klosteret, på grund af dets fromme og nabovenlige sindelag, opfordre til hurtig hjælp og bistand. Ilse gik buddet i

møde og gav det svar og tilsagn. Så vendte hun tilbage til dominaen.

"Hvad var det?" spurgte denne.

"Et bud fra lensherren."

"Godt nyt?"

"Nej, ondt. Tangermünde ligger i aske."

"Og Grete?"

"Knust mellem ruinerne."

"Stakkels barn … I dag er det den tredje dag … Jeg vidste det nok."

Således talte de to.

Men samme aften spillede dukkekomedianterne *Syndefaldet*. Salen var fuld og bifaldet stort. Ingen lagde mærke til den forandring, som havde fundet sted i rollebesætningen.

Zenobia spillede englen.

Om "Grete Minde"

Forfatter: Theodor Fontane (1819-1898).
Org.udgave: Theodor Fontane: *Grete Minde. Nach einer altmärkischen Chronik*. Wilhelm Hertz, Berlin 1880.
Denne udgave efter: *Grete Minde* af Th. Fontane. Føljeton i Politiken 01.10.1884-05.11.1884.
Oversætter er ikke oplyst i forlægget; teksten gennemgået og tilrettet efter den tyske førsteudgave af Kim N. Jensen.
Forside: Efter maleri af Franciszek Kostrzewski (1826–1911): *En brændende landsby* (1862).

ISBN 978-87-7628-441-1
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-677-5 (Ølstykke 2020).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk